

DOKUMENTI

SLOVENSKEGA GLEDALIŠKEGA MUZEJA

4

LJUBLJANA
1965

DOKUMENTI SLOVENSKEGA GLEDALIŠKEGA MUZEJA 4

Izdaja Slovenski gledališki muzej v Ljubljani, Cankarjeva 11

Urejata Mirko Mahnič in Dušan Moravec

Tiskarna Jože Moškrič v Ljubljani

VSEBINA :

Repertoarna samostojnost in odvisnost slovenskega gledališča v Trstu 1902—1920 (Dušan Moravec) . . .	121
Slovenske premiere v Trstu od ustanovitve Dramatičnega društva do požiga Narodnega doma (1902—1920)	146
Dramatično društvo v Ljubljani od 1869 do 1892 (Mirko Mahnič)	154
Naši likovni umetniki in novo deželno gledališče v Ljubljani (at)	172
Naše zbirke: Knjižnica, Fonoteka	178

TABLE DES MATIÈRES :

L'indépendance et la dépendance du répertoire du théâtre slovène de Trieste (Dušan Moravec) . . .	121
Premières slovènes à Trieste	146
L'Association dramatique entre 1869 et 1892	154
Nos artistes et le nouveau théâtre national de Ljubljana (at)	172
Nos collections: Bibliothèque, Phonotheque	178

DOCUMENTS DU MUSÉE DU THÉÂTRE SLOVÈNE — N° 4

Publié par le Musée du théâtre slovène, Ljubljana, Jugoslavija

Rédigé par Mirko Mahnič et Dušan Moravec

Imprimerie Jože Moškrič, Ljubljana, Jugoslavija

Var uprave, 27. 11. 1955

Repertoarna samostojnost in odvisnost slovenskega gledališča v Trstu (1902–1920)

Gradivo o razvoju Dramatičnega društva in poznejšega Slovenskega gledališča v Trstu, dotlej skrbno hranjeno, je šlo po zlu hkrati z vsem ostalim ob požigu Narodnega doma poleti 1920. Kar se nam je ohranilo, so le drobni, pa zato toliko bolj dragoceni fragmenti: lepa, četudi skromna zbirka fotografij, med katerimi pa pogrešamo (prav to velja tudi za ljubljanske zbirke) kakršnih koli živih odrskih posnetkov; blagajniška knjiga, ki je bila ob požaru k sreči zunaj gledališke hiše in iz katere je mogoče vsaj za nekaj sezon ugoviti ne le finančno poslovanje ustanove, temveč se da vsaj posredno preveriti tudi nekatera personalna in tudi repertoarna vprašanja; poleg te knjige, ki jo hrani sedanji tržaški arhivar, igralec Rado Nakrst, je rešil pred nekaj leti za Slovenski gledališki muzej njegov takratni ravnatelj Janko Traven zbirko letakov, ki je doslej največja evidentirana serija, pa čeprav je še tako skromna, saj predstavlja teh trideset listov komaj desetino pred prvo vojno natisnjenih tržaških gledaliških programov.

Razen tega gradiva imamo na voljo še nekaj sestavkov, ki osvetljujejo nastanek in rast slovenskega igrilstva v tržaškem mestu in so bili natisnjeni večidel v tržaških in ljubljanskih gledaliških listih zadnjih dveh desetletij. Repertoarnih vprašanj se dotikajo avtorji teh člankov in spominskih zapisov (Marij Sila, Janko Traven, Milan Skrbinšek, Rado Nakrst, Adrijan Rustja) le posredno oziroma vzporedno s celotnim razvojem tržaškega gledališča, ni pa mogoče ob njih ugotoviti niti bibliografskega zaporedja, posebej še, ker se podatki v omenjenih sestavkih ne ujemajo docela. Tako bi ostal današnji raziskovalec, ki bi hotel določeneje odgovoriti na vprašanje, kaj je dal Trst od ustanovitve Dramatičnega društva in poklicnega gledališča pa do dne, ko je to gledališče izgubilo svoj dom, samostojnega v repertoarnem pogledu — skorajda praznih rok, ko bi ne bil ohranjen še tretji vir, tržaški dnevnik Edinost. Lahko rečemo, da je tako skrben registrator dogodkov, kakršen je bil ta časnik, za gledališkega raziskovalca celo zanesljivejši vir od samih letakov, saj se pogosto primeri, da je letak že natisnjen in se tudi ohrani v arhivih, predstava sama pa je bila iz kakršnih koli razlogov odložena. Edinost pa ni samo najjavljala vseh premier, jih pogosto že vnaprej komentirala, dan kasneje ocenjevala in sploh vse leto spremljala gledališko delo, temveč je vsaj s stavkom ali dvema vpisala v svojo kroniko sleherno ponovitev. Tako je mogoče na primer v ponedeljski številki vselej preveriti, ali so v soboto in nedeljo res igrali »Othella« in »Legionarje«, ali pa je bil zaradi odpovedane gostoljubnosti

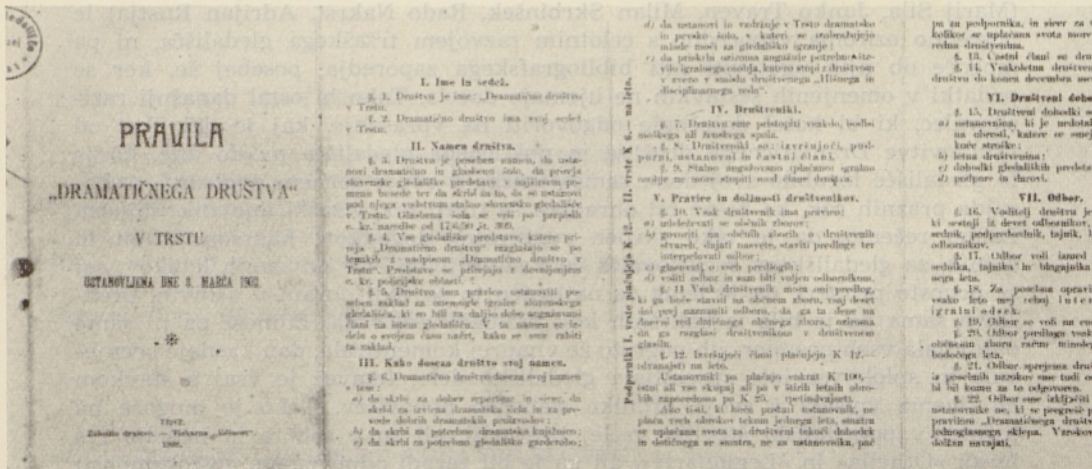
ali bolezni spet na sporedu samo popoldanski »Mlinar«, večerna predstava pa je bila zadnji hip odpovedana.

Tako zbrano gradivo nam omogoča ne samo zanesljivo določitev zaporedja vseh slovenskih predstav, ki so jih videli Tržačani med leti 1902 in 1920, temveč tudi odgovor na bolj vablivo vprašanje: koliko so bili tisti, ki so usmerjali pota slovenskega odra v Trstu, to se pravi od leta 1907 drugega poklicnega gledališča na Slovenskem, glede programa odvisni od ljubljanske hiše, koliko pa so vendarle mogli uveljavljati težnjo po samostojni izbiri besedil, posebej še domačih.

1

Četudi moremo govoriti o takih, samostojnih prvinah v tržaškem repertoarju šele po letu 1907, ko je postalo gledališče poklicno, je treba vendarle omeniti nekaj značilnosti tudi iz prejšnjih obdobij, saj niso korenine kolikor toliko kontinuiranega gledališkega dela v Trstu skoraj nič manj globoke kakor v Ljubljani.

Tako kakor v Ljubljani so dali tudi v Trstu pobudo za začetek slovenskega igranja ali vsaj za priprave na tako dejavnost revolucionarni dogodki 1848. leta. Ze tisto leto je bilo ustanovljeno Slavjansko društvo, ki mu je bil prvi starosta sam Koseski, vsaj 2. junija 1850 pa je imelo to društvo — po mnogih prejšnjih prireditvah — tudi že prvo resnično gledališko predstavo, za katero je izpričan datum: Štěpánkova igra »Tat v mlinu« ali »Slovenec in Nemeček«, uprizorjeno pod vodstvom Feliksa Globočnika. Bila je to tista malo zahtevna, pa vzpodbudna in dolga leta priljubljena češka igrlica, prikrojena za domače razmere, pri kateri od jeseni 1848. leta v Ljubljani »o poli sedmih že skorej ni bilo več moč v gledišče priti« in »več gospá si je v silnim drenji obleko stergalo in zlatnino s sebe zgubilo, predin so mogle na svoj sedež priti«, kakor so takrat zanosno poročale Bleiweisove Novice. In nič manj ponosen ni bil zdaj dopisnik tržaškega Jadranskega Slavjana, četudi nam žal ni ohranil podatkov o obisku: »Jas rad obstojim, kar sem si tada v spominj zapisal: da me še ni nobena kazališčina igra tako veselila, kakor naš Tat v mlinu.«

Gotovo, gledališka dejavnost v Trstu neposredno po marčnih dogodkih 1843 je bila tako kakor v prestolnici tudi v tem mestu le iskra pod pepelom, prebujena le za kratke mesece. Vendar, kakor hitro je po zlomu Bachovega absolutizma znova zavel svež veter in so se pokazale možnosti za obuditev vsaj najbolj skromnih oblik kulturne dejavnosti, so bili Tržačani prvi na nogah: 29. januarja 1861 je bila ustanovljena tam prva slovenska čitalnica, prej kakor v Mariboru in še celo prej kakor v Ljubljani! Prve čitalniške prireditve sicer tudi v Trstu še niso bile prave gledališke predstave, pripravljale pa so pogoje za bodoče gledališko delo, privabljalje množice obiskovalcev in našle pot že tudi na velike tržaške odre, celo v gledališče Fenice.

Kronika te velike gledališke hiše, kakršne ne takrat ne kdaj pozneje ni premogla Ljubljana, govori o slovenskih nastopih že od leta 1880 naprej, v februarju 1889 pa so se zbrali Tržačani k predstavi, znameniti za naše takratne gledališke razmere: s sodelovanjem domačih diletantov so uprizorili ljubljanski igralci pod Borštnikovim vodstvom popularnega »Revčka Andrejčka«, že prej pa so vsepovsod v Trstu in v okolici mesta uprizarjali igre, odbrane iz ljubljanskih sporedov: »Županovo Micko« in »Rokovnjače«, »Lumpacija Vagabunda« in žalostno igro o mlinarju in njegovi hčeri, Borštnikovega »Starega Ilijo« in Tylovo »Požigalčevo hčer«, pa burke, kakršne so bile »Bob iz Kranja«, »Eno uro doktor« ali »Čevljar baron«.

V takem znamenju je teklo prizadevno delo tržaških amaterjev, zavzetih za prebujanje domorodnih čustev in vnetih za odrske nastope brez preobčutnih umetniških stremeljih, vse do zatona devetnajstega veka.

2

Vsa ta leta pa so pogrešala predvsem dveh stvari: trdnejše organizacijske enote, ki naj bi pripravljala pot do poklicnega gledališkega dela, nič manj pa lastnega, resničnemu gledališkemu delu namenjenega poslopja, saj je bilo vse doter danje delo vezano na predmestne odre in na milost tujih lastnikov velikih tržaških dvoran. Iz teh potreb je zrastle pobuda za ustanovitev Dramatičnega

23. Odloži vselej papirje, ki niso tvoj
meji druzinski in kaj druzična stvar
nima.

24. V odložitvi svojih paporjev izbira
in izbere odloži, kaj in blagajni in
v postojnih tako, da je odloži zmerom
ova o postojanju posamičnih odložitve.

25. Odloži vse, kar ti je najprej. Da odloži
odložitve, toba je svoj postojanje nazadnje
nikov ter da postojanja vsota postojni.
26. Druzično gledalstvo odloži, si vseh
odloži.

A. Predsednik.

27. Predsednik sklicuje območje zbirne
in vse, katerim predseduje, na vsaki ali
kaj, on se nikoli ali se more, drugi
odloži. Odloži vse, kar je potrebno, ali
se mu potrebno ali, ali kaj in zahteva
odloži.

28. Predsednik, odzema posredniški
in, kaj postojanja, za druzično postojanje,
in, razpisuje, v čem vse ustrezno odloži,
in, ki se v čem blagajni postojanja
in, kaj taji blagajni.

29. Predsednik, odzema posredniški
in, kaj postojanja, za druzično postojanje,
in, razpisuje, v čem vse ustrezno odloži,
in, ki se v čem blagajni postojanja
in, kaj taji blagajni.

B. Tajnik.

30. Tajnik pripravlja zaupniki in se, kaj
in, kaj postojanja, za druzično postojanje,
in, razpisuje, v čem vse ustrezno odloži,
in, ki se v čem blagajni postojanja
in, kaj taji blagajni.

31. Pod tajnikovo imo se druzično
in, kaj postojanja, za druzično postojanje,
in, razpisuje, v čem vse ustrezno odloži,
in, ki se v čem blagajni postojanja
in, kaj taji blagajni.

32. Blagajnik postojanja in, kaj postojanja,
in, razpisuje, v čem vse ustrezno odloži,
in, ki se v čem blagajni postojanja
in, kaj taji blagajni.

33. Vse odloži in, kaj postojanja,
in, razpisuje, v čem vse ustrezno odloži,
in, ki se v čem blagajni postojanja
in, kaj taji blagajni.

34. Blagajnik vodi in, kaj postojanja,
in, razpisuje, v čem vse ustrezno odloži,
in, ki se v čem blagajni postojanja
in, kaj taji blagajni.

35. Blagajnik vodi in, kaj postojanja,
in, razpisuje, v čem vse ustrezno odloži,
in, ki se v čem blagajni postojanja
in, kaj taji blagajni.

36. Intenzivnost in, kaj postojanja,
in, razpisuje, v čem vse ustrezno odloži,
in, ki se v čem blagajni postojanja
in, kaj taji blagajni.

37. Intenzivnost in, kaj postojanja,
in, razpisuje, v čem vse ustrezno odloži,
in, ki se v čem blagajni postojanja
in, kaj taji blagajni.

38. Intenzivnost in, kaj postojanja,
in, razpisuje, v čem vse ustrezno odloži,
in, ki se v čem blagajni postojanja
in, kaj taji blagajni.

39. Intenzivnost in, kaj postojanja,
in, razpisuje, v čem vse ustrezno odloži,
in, ki se v čem blagajni postojanja
in, kaj taji blagajni.

40. Intenzivnost in, kaj postojanja,
in, razpisuje, v čem vse ustrezno odloži,
in, ki se v čem blagajni postojanja
in, kaj taji blagajni.

41. Intenzivnost in, kaj postojanja,
in, razpisuje, v čem vse ustrezno odloži,
in, ki se v čem blagajni postojanja
in, kaj taji blagajni.

42. Intenzivnost in, kaj postojanja,
in, razpisuje, v čem vse ustrezno odloži,
in, ki se v čem blagajni postojanja
in, kaj taji blagajni.

43. Intenzivnost in, kaj postojanja,
in, razpisuje, v čem vse ustrezno odloži,
in, ki se v čem blagajni postojanja
in, kaj taji blagajni.

44. Intenzivnost in, kaj postojanja,
in, razpisuje, v čem vse ustrezno odloži,
in, ki se v čem blagajni postojanja
in, kaj taji blagajni.

45. Intenzivnost in, kaj postojanja,
in, razpisuje, v čem vse ustrezno odloži,
in, ki se v čem blagajni postojanja
in, kaj taji blagajni.

46. Intenzivnost in, kaj postojanja,
in, razpisuje, v čem vse ustrezno odloži,
in, ki se v čem blagajni postojanja
in, kaj taji blagajni.

47. Intenzivnost in, kaj postojanja,
in, razpisuje, v čem vse ustrezno odloži,
in, ki se v čem blagajni postojanja
in, kaj taji blagajni.

48. Intenzivnost in, kaj postojanja,
in, razpisuje, v čem vse ustrezno odloži,
in, ki se v čem blagajni postojanja
in, kaj taji blagajni.

49. Intenzivnost in, kaj postojanja,
in, razpisuje, v čem vse ustrezno odloži,
in, ki se v čem blagajni postojanja
in, kaj taji blagajni.

50. Intenzivnost in, kaj postojanja,
in, razpisuje, v čem vse ustrezno odloži,
in, ki se v čem blagajni postojanja
in, kaj taji blagajni.

51. Intenzivnost in, kaj postojanja,
in, razpisuje, v čem vse ustrezno odloži,
in, ki se v čem blagajni postojanja
in, kaj taji blagajni.

52. Intenzivnost in, kaj postojanja,
in, razpisuje, v čem vse ustrezno odloži,
in, ki se v čem blagajni postojanja
in, kaj taji blagajni.

53. Intenzivnost in, kaj postojanja,
in, razpisuje, v čem vse ustrezno odloži,
in, ki se v čem blagajni postojanja
in, kaj taji blagajni.

54. Intenzivnost in, kaj postojanja,
in, razpisuje, v čem vse ustrezno odloži,
in, ki se v čem blagajni postojanja
in, kaj taji blagajni.

55. Intenzivnost in, kaj postojanja,
in, razpisuje, v čem vse ustrezno odloži,
in, ki se v čem blagajni postojanja
in, kaj taji blagajni.

56. Intenzivnost in, kaj postojanja,
in, razpisuje, v čem vse ustrezno odloži,
in, ki se v čem blagajni postojanja
in, kaj taji blagajni.

57. Intenzivnost in, kaj postojanja,
in, razpisuje, v čem vse ustrezno odloži,
in, ki se v čem blagajni postojanja
in, kaj taji blagajni.

58. Intenzivnost in, kaj postojanja,
in, razpisuje, v čem vse ustrezno odloži,
in, ki se v čem blagajni postojanja
in, kaj taji blagajni.

59. Intenzivnost in, kaj postojanja,
in, razpisuje, v čem vse ustrezno odloži,
in, ki se v čem blagajni postojanja
in, kaj taji blagajni.

60. Intenzivnost in, kaj postojanja,
in, razpisuje, v čem vse ustrezno odloži,
in, ki se v čem blagajni postojanja
in, kaj taji blagajni.

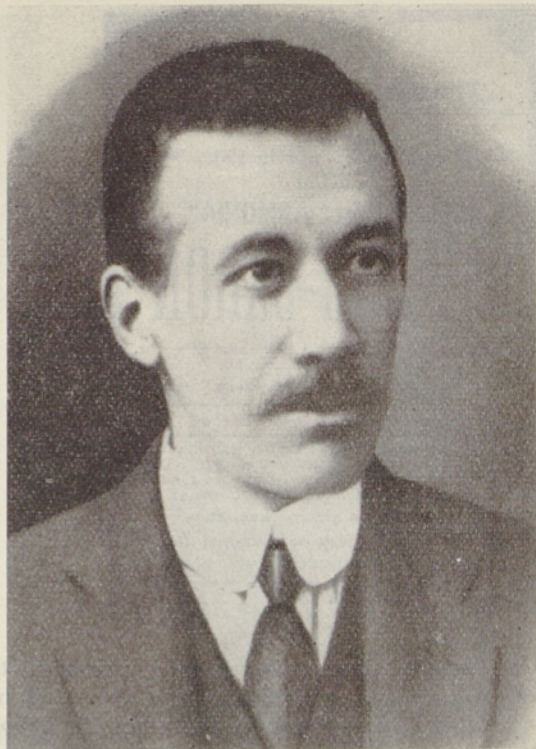
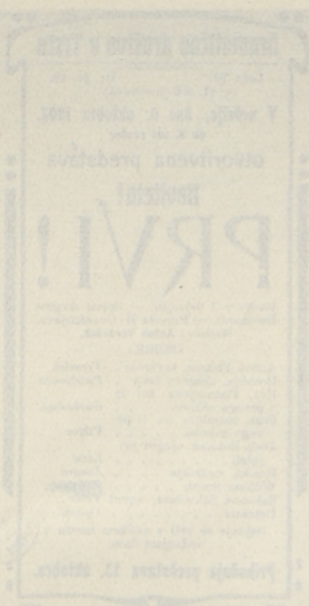

društva, ki je zaživelo v letu 1902, in za zidavo slovenskega Narodnega doma v središču mesta, ki je sprejelo prve obiskovalce v prvih dneh leta 1905.

Borba za gledališke hiše, ki jih sicer tržaškemu mestu ni manjkalo, je bila že takrat kar se da trda in pogosto spominja na naših dvajset let po tej vojni, ko je bil slovenski teater v Trstu spet brez strehe. Prva predstava novega Dramatičnega društva je bila še v gledališču Armonia (27. aprila 1902), že malo zatem pa so mu odrekli pravico tako do tega odra kakor do drugih v središču mesta, kjer so svoj čas že bile slovenske predstave. Tako so eno izmed predstav naši igralci že nekajkrat odložili — igrali naj bi jo v gledališču Armonia — dokler »po dolgih pogajanjih, po mnogih obljubah od strani uprave gledališča je vendar došel odboru točen odgovor; namreč ta, da uprava sploh nobenemu Slovincu ne da več gledališča ne za predstave, ne za koncerte, ne za plese.« Ko se je malo kasneje odboru Dramatičnega društva vendar posrečilo, da je pridobil spet po mnogih letih gledališče Fenice, se je živo pokazalo, kako trdna je pravica Slovencev do lastne hiše v središču mesta. »Pred leti so se obhajala lepa slavja v tem gledališču,« tako je pisala Edinost pred premiero. In zdaj? Zadnjega maja 1903 so tržaški in ljubljanski igralci skupaj uprizorili v tej prostorni dvorani »Desetega brata«. Osem igralcev je prišlo iz Ljubljane, med njimi Danilo in Danilova, Nučič in Rasberger, dober del vlog pa so zasedli Tržačani s Prunkom, Štularjem in Žužkom, ki je takrat, malo pred svojo smrtjo, igral Krjavlja. Poseben čar pa ni dajalo predstavi samo izjemno sožitje obeh slovenskih ansamblov, temveč še posebej »uprav nabito« gledališče, saj je bilo prodanih nič manj kakor 1900 vstopnic in je bilo v hiši toliko ljudi kakor ne prej ne pozneje v nobenem slovenskem teatru, saj je bil tak dogodek v sami Ljubljani — neponovljiv. Pisali so tudi o umetniškem uspehu, ki sta ga dosegla oba ansambla; četudi sta imela komaj dve skupni vaji, je predstava vendar »napravila celoten harmoničen utis«. Predvsem pa so se Tržačani do-dobra zavedali, kaj pomeni ta dogodek tudi sicer in Edinost je njihovo razpo-loženje takole opisala: »Obila udeležba pa naj bo jasen dokaz našemu narodnemu nasprotniku, da smo tu v Trstu mi Slovenci zelo važen faktor, s katerim morajo Lahii vedno in povsod računati.«

Tako je pomenila ustanovitev Dramatičnega društva — tako kakor že več desetletij prej v Ljubljani — odločen premik v organizacijskem pogledu. Pomen novega društva je rasel iz dne do dne, saj se je vse bolj približevala preselitev v novi ponosni dom sredi Trsta, ta dom pa naj bi dal hkrati ugodnejše pogoje za ustanovitev resničnega poklicnega slovenskega gledališča, katerega zakoniti predhodnik je mlado društvo bilo.

Žal pa, veliko manj kakor v organizacijskem pogledu je bil zaznaven ta premik v repertoarnem. Prva predstava Dramatičnega društva — v gledališču Armonia — je bila že zdavnaj preigrana burka »Čevljar baron«; še pred ome-njeno skupno predstavo tržaških in ljubljanskih igralcev so nastopili — po mnogih letih — v gledališču Fenice z burko »Pojdimo na Dunaj«; najavljene drame Viktorja Cara Emina »Zimsko sonce« niso uprizorili, pač pa so z »Mli-narjem« celo začenjali sezono 1902/03 in hkrati odpirali novi Narodni dom pri Sv. Ivanu; tako je bil Finžgarjev »Divji lovec«, uprizorjen nekaj mesecev po ljubljanskem krstu, edina igra v sporedu tistega časa, ki je tržaški obiskovalci niso poznali že iz časov pred ustanovitvijo Dramatičnega društva. Zanimivo je, da so delovale hkrati še nekatere druge amaterske skupine, ki so bile pri izbiri včasih celo bolj domiselne: dramski odsek pevskega društva Adria je dal prav

Režiser in dramatik Jaka Stoka

tisti čas, ko je novo društvo začinjalo svoje delo z novo inscenacijo »Čevljarja barona« — Vošnjakovo dramo »Lepa Vida«, to »lepo narodno žaloigro«, kakor so pisali o njej.

Samostojnih prvin v tem, sicer kratkem obdobju od prve predstave Dramatičnega društva pa do začetka dela v novem Narodnem domu (od 27. aprila 1902 pa do 8. januarja 1905) še ni bilo prav nobenih.

3

Ob preselitvi v Narodni dom se je ponovilo to, o čemer smo govorili ob ustanovitvi Dramatičnega društva in o čemer moremo govoriti ob mnogih prelomnicah tudi v razvoju osrednjega slovenskega gledališča v Ljubljani: mejniki, tako pomembni v organizacijskem pogledu, so komajda mejniki, kar zadeva repertoarne tokove. Niti pri sami otvoritvi niso poskrbeli za uprizoritev dela, ki bi bilo vsaj za tržaške Slovence novost, temveč so se zadovoljili z že tudi v tem mestu preigranimi »Rokovnjači«. Zanimivo je, da so bila poročila sicer kritična do uprizoritve, o kateri je bilo vljudno zapisano, da še ni bila umetniška, repertoar pa ni nikogar motil, še več, imeli so ga za »brez dvoma jako umestno izber«. Vendar, posamezna dela v obeh sezonah, preden je bilo ustanovljeno poklicno gledališče, so bila le tako nesrečno izbrana, da niti pri še tako prizanesljivih poročevalcih niso mogla najti milosti. Tako je bilo zapisano ob igri

„Dramatično društvo“ v Trstu.

Dr. pr. 1.

V nedeljo, 27. aprila 1902.

se uprizori

v gledališču „**ARMONIA**“

ČEVLJAR-BARON

Kraljeva igra v 3 dejanjih s petjem in godbo.
poslovenil JAKOB ALEŠOVEC.

Režiser gosp. Alojs Grebena.

Začetek točno ob 8. uri zvečer.

CENE . Ustopnina v prtiličju 40 kr., sedeži I.—V vrste 60 kr., VI.—VII. 40 kr., VIII.—XI. 30 kr. Lože v prtiličju gl. 3, lože v I. redu gl. 2,50, v II. redu gl. 1,50, v III. redu gl. 1

Ustopnina na galertjo svč. 20

Lože in sedeži dobivajo se v kavarni Commercio in na večer predstave pri blagajni.

Dramatično društvo v Trstu

Leto VI. Dr. pr. 48.
(1. AB-predstava).

V nedeljo, dne 6. oktobra 1907.
ob 8. uri zvečer

otvoritvena predstava

Noviteta!

PRVI!

Burka v 3 dejanjih. — Spisal Avgust Neidkardt. — Prevela M. Govekarjeva.
Režiser: Antan Verovšek.

OSEBE:

Anton Platnar, tovarnar	Verovšek
Rozalija, njegova žena	Paceljsova
Eva, Platnarjeva hči iz prvega zakona	Garbasova
Fran, Rozalijina sestra iz drugega zakona	Viktor
Josip Rotman, njegov prijatelj	Lesič
Rozka, slukčinja	Janova
William Smith	Verovšek
Salomon Schwimer, agent Detektiv	Verovšek
	Opacic

Dejanje se vrši v velikem mestu v sedanjem času.

Prihodnja predstava 13. oktobra.

»Na Osojah«, da je to »pravi tip igrokaza petdesetih let« ali ob »Čarovnici pri jezeru«, prav tako preživeli igri, »s kakimi neokusnimi motivi dela ta Nissl!«

Če bolj podrobno pregledujemo ta nebogljeni spored, najdemo sicer res tudi nekaj naslovov, ki jih v ljubljanskih sporedih do tistega časa ni, vendar bi komaj mogli soditi, da to kaj prispeva k osvetlitvi vprašanja, ki naj bi ga na teh straneh raziskali. Prvič je zaradi neohranjenih besedil in spričo dejstva, da so bila taka anonimna dela (»Zgrešeno nadstropje«, »Šest tednov po poroki«) igrana pogosto s spremenjenimi naslovi, skorajda nemogoče ugotoviti, ali se niso že prej dajala za drugim imenom; drugič pa gre nedvomno za dramsko konfekcijo, s kakršno bi se Trst ne mogel ponašati, tudi če bi ji zares prvi odprli vrata na slovenski oder.

Spremljevalci tržaškega gledališkega življenja so bili v zadregi. Čutili so, da s tem programom, kolikor je bil sploh program in ne le slučajen splet iger, ki so bile ravno pri roki, nekaj ni v redu; hkrati pa so imeli za svojo dolžnost, da početje Dramatičnega društva glede na »razmere« kolikor se le da zagovarjajo in budijo upe na boljše čase, ki bodo dali tudi pogoje za srečanje z višjo umetnostjo. Tako je bilo zapisano ob burki »Martin Smola« ali »Kinematograf« spoznanje, ki naj bi bilo veljavno za vse delo tržaškega gledališča tistih let: »Naše gledališče, ki bije tako težek boj za svoj obstanek, potrebuje takih iger — — — Svojo ‚višjo‘ nalogo mora odlagati za poznejše, boljše čase.« Taka potuha, ki jo je dajala kritika gledališkemu vodstvu, se je kasneje maščevala: pokazalo se je, da so ljudje res vse bolj zahajali k takim predstavam (in še bolj kasneje k operetnim), »višja« dela, ko so prišla na spored, pa so se igrala pred praznimi dvoranami.

In še nekaj je bilo posebno nevarno. Tako kakor je živelo v Ljubljani nemško gledališče, ki je bilo v nekaterih obdobjih vse prej kakor zgolj provin-

Igralka in pevka Janova

cionalno, tako so pogosto obiskovale Trst ugledne italijanske gledališke skupine s kaj izbranim sporedom, ki so ga izvajali nekateri takrat najbolj znameniti dramski igralci.

Ob vsem tem je postalo bolj razgledanim glavam v vodstvu Dramatičnega društva jasno, da po tej poti ne morejo naprej, posebej še ne zdaj, ko so se odprli z dograditvijo Narodnega doma toliko ugodni pogoji, da se na »razmere« ni bilo mogoče več v toliki meri izgovarjati. Ob občnem zboru, ki je bil 1. junija 1907, je bilo zelo jasno povedano, da je »diletantski oder z nekaterimi sporadičnimi predstavami danes za tržaške Slovence spričo njih silnega narodnega in političnega napredka popolnoma nezadosten in — samo še kompromitujoč«. Tako spoznanje je nujno terjalo sklep, ki ga je sprejel ta občni zbor in ki je imel kar najbolj ugoden odmev, »ustanoviti tu v Trstu redno slovensko gledališče na umetniški podlagi«.

4

Ustanovili so Slovensko gledališče, povabili so Antona Verovška, da je prevzel umetniško vodstvo in 6. oktobra je bila prva predstava:

»Pred predstavo nudila je okolica Narodnega doma pogled, ki ga človek uživa le ob redkih slavnostnih slučajih. Pri blagajnah pa se je tlačila množica, ki se je trgala za vstopnice. In kako vrvenje po vestibolu! V sami dvorani in na galeriji vse natlačeno polno, glava ob glavi. Število poslušalcev okolo —

tisočine. Ljudje vseh slojev od dekle do elegantne gospe, od delavca do bogatina!«

Tako je tržaška Edinost opisala preddverje novega gledališča in slavnostno vzdušje v njem. Kaj pa so videli obiskovalci, ko so posedli sedeže v parterju in na galerijah? Že res, da je bilo težko ustreči okusu tako raznorodne publike, kakor jo je opisal tržaški časnik, vendar je ne glede na to težko zatajiti razočaranje, ko danes ugotavljamo, s čim so začenjali delo drugega poklicnega gledališča na Slovenskem: z Neidhardtovo burko »Prvi«, res v Trstu še neuprizorjeno, v Ljubljani pa komaj leto dni prej, vendar je to komaj opravičilo. Drobna repertoarna zanimivost v začetku te prve sezone je bila gotovo v tem, da so se zavestno odrekli vsakoletni genljivki »Mlinar in njegova hči«, četudi se je ta že leto kasneje spet pojavila in tudi obdržala, vendar le še kot popoldanska predstava. Zanimivost zaradi tega, ker je s tem tržaškemu gledališču že v letu 1907 uspelo, da je odstavilo to »nadušljivo tragedijo«, kakor so pisali o njej — v Ljubljani pa je tvegala tak poseg šele 1918. leta Hinko Nučič in uspel prav tako komaj za eno sezono. Med tistimi predstavami, ki vsaj posredno odgovarjajo na naše vprašanje, bi bilo vredno omeniti »Egoizem« Zofke Kvedrove, uprizorjen v Ljubljani leto dni prej, obnovitev »Desetega brata«, ob kateri so pisali o »nesrečni Govekarjevi dramtizaciji« in pa Turgenjeva »Tuji kruh«, ki je prišel spet na spored leto dni za Ljubljano. Tej poslednji uprizoritvi je dajala — vsaj za bolj zahtevni del publike — poseben čar okoliščina, da je malo prej v Trstu nastopil kot Kuzofkin takrat znameniti italijanski igralec Zacconi, vendar je slovenska kritika ob primerjavi obeh predstav sodila, da so igrali »laški igralci v umetniškem pogledu pač dovršeno, da pa ruskega značaja te drame niso pogodili«, kajti »v to je vsekakor treba slovanskega ensembela«.

»Uročenih je bilo tudi nekaj izvirnih slovenskih iger, katerih pa iz raznih vzrokov ni bilo mogoče spraviti na oder,« tako so povedali na občnem zboru, pač pa sta bili že v tej prvi sezoni poklicnega gledališča uprizorjeni dve dramski deli, ki kažeta pot k samostojnejšemu sporedu. Prva je bila hrvatskega dramatika G. Prejaca »zares originalna igra, ki z zdravim humorjem karikira malo življenje na kmetih«, tridejanka »Kdo je mrtev«, uprizorjena v začetku sezone, na pomlad pa se je odločilo tržaško gledališče za enodejanko »Medved« A. P. Čehova. Bolj naključje kakor smotrna repertoarna politika je hotela, da je tako veliki ruski pisatelj prvič v slovenskem jeziku spregovoril v Trstu, saj so igrali prvega Čehova v Ljubljani (»Striček Vanja«) skoraj dve leti kasneje. Nič manj zanimiva pa ni usoda »Medveda« na slovenskih odrih po tem tržaškem krstu: če ne štejemo uprizoritve, ki jo je pripravil Milan Skrbinšek z Zofijo Borštnikovo 12. maja 1917, med prvo vojno, v času, ko je bilo gledališče zaprto, in pa že pripravljene predstave skupine Muratova, ki so jo v sezoni 1920/21 malo pred premiero odpovedali, so igrali »Medveda« za Tržačani šele Mari-borčani jeseni 1919 kot tretjo premiero novega gledališča v Bratinovi režiji, Ljubljana pa je poslušala to igro šele v izvedbi partizanskega SNG junija 1945; to se pravi, v oficialnem repertoarju ljubljanske Drame to delo pravzaprav do danes še ni bilo igrano.

Torej vendarle, kljub veliki odvisnosti od Ljubljane, že v prvi sezoni poklicnega gledališča dve znanilki samostojneje uravnane poti pri izbiri sporeda. Pa tudi sicer je pomenila ta sezona prelom in upravičeno je bilo zapisano ob sklepu, da so bile v repertoarju »visoka tragika, salonska komika in ljudska igra«, četudi je slednja še prevladovala in četudi ob pojmu »visoka tragika«

Dramatično društvo v Trstu

LETO V.

PREP. 45.

V nedeljo, dne 28. aprila 1907.

vprizori se

v gledališčni dvorani „Mar. Doma“

v Trstu

Noviteta!

Noviteta!

- REVČEK - ANDREJČEK

Narodna igra s petjem v 5 dejanjih, spisal: Karol Morre.

Gostuje gospod **ANTON VEROVŠEK** režiser
deželnega gledališča v Ljubljani.

OSEBE:

GOSPOD ZVITOROG, bogat zasebnik	g. Grebenc
GOSPOD PLANINEC, njegov prijatelj	g. Potokar
JOŽE JERLEN, posestnik in župan v Bohinju	g. Pohar
ANA	gca. Puceljnova
FRANICA njegovi hčeri	gca. Grmekova
JERICA	gca. Janova
ŠPĚLA dekli	gca. Pečnikova
NEŽA, stara nabožica	gca. Kolb
PAVEL, nje sin, veliki hlapec	g. Novak
ANŽE hlapca	g. Cotič
SIMON	g. Urbanc
NOSAN, občinski berič	g. Bukovnik
GREŠNIK, posestnik in Jeklenov sosed	g. Stoka
LOVRO DOMEN, gostilničar v Sent Janžu	g. Podkrajšek
IVANKA, natakarcica pri Dömnu	gca. Katalanova
REVČEK ANDREJČEK	g. Verovšek
ZMIKAVT MATIJA občinski	g. Silla
JOJMEŃE JANEŽ siromaki	g. Sluga
STRELE lovca	g. Gombac
POK	g. Pogačnik

Hlapec in dekle pri Jeklenovih. Lovel in kmetje.
Vrši se v Bohinju.

Pri predstavi sodeluje popolen orkester c. kr. pešpolka št. 97.
pod dirigiranjem kapelnika g. H. O. Vogric.

Blagajna se odpre ob 7. uri.
Začetek točno ob 8. uri zveč.

CENE: Lože K. 6 — in vstopnina K — 60 za osebo.
Vstop v prtiličje 1 K. Sedeži z vstopnino vred od I.
do VIII. vrste 2 K 20 stot., od IX. do XV. K 1 80 z
vstopnino vred. — Vstop na galerijo 60 stot.,
sedeži na galeriji z vstopnino vred 2 K. — Dijaki
in vojaki do narednika plačajo polovico vstopnine.

Dame se prosí da pridejo brez klobuka.

Sedeži se prodajajo v soboto od 2 do 4 pop., v nedeljo
od 9 do 12 predp. in zvečer pri blagajni.

Gostovanje Antona Verovška

Zgoraj: Tržaško gostovanje v Gorici leta 1910
Spodaj: Tržaško gostovanje v Gorici leta 1911

ne smemo misliti na kakršen koli poskus uprizoritve klasične drame na tržaškem odru. Pač pa sta oživljala to sezono vsaj še dva dogodka, pripravljena ob robu rednega dela: gostovanje Ignacija Borštnika, ki je ob tej priložnosti slavil v Trstu petindvajsetletnico igralskega dela, in pa obisk hrvatskih igralcev: prej kakor katero koli Shakespeareovo delo v slovenskem jeziku so tržaški obiskovalci to pot spremljali njegovega »Hamleta« z Andrijo Fijanom v naslovni vlogi.

5

V naslednjih dveh sezonah, 1908—10, sta vodila Slovensko gledališče v Trstu Anton Verovšek in Avgusta Danilova, spočetka skupaj, pozneje Danilova sama. Razumljivo je, da je bila odvisnost od Ljubljane še vedno očitna, saj je bilo za to vzrokov veliko več kakor pa možnosti za samostojnejše usmerjanje dela. Eden od teh vzrokov, ki se nam zdi z današnjega zornega kota komaj razumljiv, je bilo vprašanje prevodov. Če se je drugo slovensko poklicno gledališče, to se pravi tržaško, kdaj odločilo in dalo kaj prevesti za svoje potrebe, je bil to dogodek, o katerem so široko pisali, v veliki večini primerov pa je ravno dejstvo, da je bilo delo že prevedeno, usodno vplivalo na odločitve, ali naj se uprizoni tudi v Trstu ali ne. Kljub vsemu temu pa je bil spored v tem drugem in tretjem letu poklicnega gledališča ne le veliko tehtnejši, temveč, kot kažejo posamezni primeri, tudi veliko samostojnejši kakor kdaj koli prej.

Tako je prišel med domačimi deli poleg neizogibnih »Rokovnjačev«, »Legionarjev«, »Desetega brata«, »Martina Krpana« in podobnega »narodnega blaga« vendarle na spored tudi prvi Cankar — in hkrati edini v vsem tem obdobju pred prvo vojno — »Kralj na Betajnovi« z Verovškom v naslovni vlogi. Bila je to prav gotovo davna Verovškova želja: pri ljubljanski krstni predstavi je sodeloval v vlogi župnika, domala vse ostale vloge pa so bile v rokah čeških igralcev; zdaj se mu je ponudila vabljava priložnost, da ob svoji interpretaciji Kantorja posreduje Cankarjevo delo prvič slovenskemu gledališkemu občinstvu v Trstu.

Ob premieri, ki je bila 18. oktobra 1908, so pisali o »cvetu domače umetnosti«, ki »dokazuje, da si je vodstvo svestno svoje visoke kulturne naloge«, o »pièce de force za naš gledališki ensemble in tudi za naš publikum«, o uspehu »pri razmeroma jako polni hiši« (Edinost), pa tudi o tem, da so bili »poslušalci večinoma socialni demokrati« (Rdeči prapor).

»Kralj na Betajnovi« je ostal res edino Cankarjevo delo, uprizorjeno ta čas v Trstu, vendar je vredno v zvezi s tem in še posebej v zvezi s kasnejšo krstno predstavo »Hlapcev« v tem mestu spomniti na pobudo, naj bi se »Hlapci« tam dajali že dobro leto po »Kralju«. Ko se je namreč vprašanje uprizoritve na ljubljanskem odru konec leta 1909 do kraja zapletlo in je bilo sleherno upanje izgubljeno, je nameraval Cankar, kakor je znano, brati to svojo dramo na javnem večeru najprej v Ljubljani in zatem še v Trstu. Bil je že določen dan in kraj: 8. januar 1910, Delavski dom. Cankarjevo ponudbo so v Trstu z veseljem sprejeli, Ivan Regent pa je dal ob tej priložnosti celo pobudo, naj bi se pisatelj dogovoril raje z Dramatičnim društvom v Trstu, ki naj bi v Ljubljani prepovedano delo postavilo na oder s sodelovanjem ljubljanskih igralcev. Žal se je kasneje vsa stvar tako daleč zapletla, da ni prišlo ne do predstave niti do branja, stvar se je odložila za celo desetletje, — še vedno pa je bil Trst, kakor vemo, prvi, ki je dal »Hlapcem« spregovoriti z gledališkega odra (1919).

Slovensko gledališče v Trstu.

LETO IX.

SEZONA 1911/12

Dr. št. 216

OTVORITVENA PREDSTAVA.

V abonementu prva predstava.

V nedeljo, dne 1. oktobra t. l.

== ob 8. uri zvečer ==

Smrt majke Jugovičev

Dramska pesem v treh spvih Ivo Vojnoviča, prevod Jos. Westra.

Režiser LEON DRAGUTINOVIČ.

Pretiljuje in koral kompoziral MIRKO POLJČ.

O S E B E:

Majka Jugovičev . . . Dragutinovičeva	Carica Milica Panyeva
Prva snuba Bernetičeva	Starica Zelenikova
Druga Lepša	Kosovska devojca Janova
Tretja Gregoričeva	Damjan Jugovič Ljubič
Četrta Kovačičeva	Slepce goslar Dragutinovič
Peta Zelenikova	Starica vnošid *
Šesta Kočevarjeva	Pa-tir Gregoričeva ml.
Sedma Vilkova	Prvi glasnik Pany
Osma Hučeva	Drugi Bratic
Deveta (Angelija) Mekindova	Olas tusek, vjetnika *

Dvanajstern deca Jugovičev. Turški vojaki, vjetniki, starci, žena, deca, svečeniki, vladike, patrijarhi, ljudstvo. - Glasovi zvonč-kresnic, glasovi nočnega vetra. — Prva dva spva se vršita na stratišču Jug Bogdanova kule, tretji na Kosovski polju okolu Vidovega dne leta 1389.

Med II. in III. spvoma igra godba Jenkovo overture KOSOVO.

Sodeluje vojaška godba c. in kr. pešpolka št. 97.

Cene:	LOŽE, prve stoli K 8 —	SEDEŽI z vstopn. vred. v pettiljeju:
	druge 6 —	od I—IV. vrste K 2 30
Vstopnina v lože —70		V—VIII. 1 80
Stojišča v pettiljeju 1 —		IX—XV. 1 40
Dujaska in vojaške vstopnice		Sedeži na galeriji 1 00
(za pettiljeje) in otroci —40		Stojišča na galeriji —70

Dame naj blagovidejo priti brez Mlobuka.

Prihodnja predstava bo v nedeljo dne 8. oktobra.

Slovensko gledališče v Trstu.

LETO VII.

SEZONA 1909-10

Dr. št. 111

V nedeljo 16. januarja 1910 ob 7½ zvečer

NOVOST! Izvirne novitete trž. pisatelja! PRVIKRAT!

Po petnajstih letih

Silica in sedajost v enem dejanju. — Spisal TUGOMIR.

O S E B E:

Marta Slensček, udarnična stranke	Jančičeva
Evelina	Mekindova
Eliza	Gračekova
Ana	Ponikvarjeva
Antonija	Pavličeva
Paula	Zelenikova
Svetko Modan, zasebni uradnik	Putrato
Dr. Hilari Felberer, profesor	Grigica Lesič
Dr. Demčičev, kapla, sekundarij	Bratino
Ivan, strežnik v bolnišni	Poljar
Imen. prev. stroj. Jančičev	Vavpotič

— Čas. sedajost. — Vsi so v nekem provincialnem mestu.

V TEMI

Silica in sedajost v dveh dejanjih. — Spisal TUGOMIR.

O S E B E:

Čvetko Zehar, visji finančni kontrolor	Stoka
Teodora, njegova žena	Danilova
Milka, njegova hči iz prvega zakona	Mekindova
Olgica, njegova hči iz drugega zakona	Zelenikova
Pavel Zehar, profesor	Rajnc
Ergon baron Urlic, konceptni praktikant	Poljatič
Julij Weiss, zasebnik	Bratino
Leo, Milkin sinček	
Fedor pl. Losenstein, finančni svetnik in odobni previdnišojnik	Zvezdan
Ivan Tomšič, prevodil	Vavpotič
Agata, njegova žena	Mullejčeva
Michael Strbil, obrtnjak	Poljar
Paula, njegova žena	Zorana
Ernest Pomtar, adjunkt	Skalour
Franc Surošek, notarstveni komisar	Boloslavski
Klas, njegova žena	Ponikvarjeva
Marta, njega hči	Pavličeva
Silvij Berlek, finančni konceptist	Grigica Lesič
Gojspa Rihardova, vdova	Grmekova
Teodica, služkinja pri Zakharjevi	Bernetičeva

— Čas. sedajost. — Vsi so v nekem velikem trgarskem mestu.

SAMARITANCI

Tablica v 1. dejanju. — Spisal TUGOMIR.

O S E B E:

Ludvik Meisner, občinski komisar	Rajnc
Neda, njegova žena	Danilova
Vanda, njuna hči	Zelenikova
Dr. Ignacij Popič, zdravnik	Grigica Lesič
Dr. Adolbert Zlatnik, zobarski funk in sanitarni svetnik	Stoka
Roza, služkinja	Bernetičeva

— Čas. sedajost. — Vsi so v nekem provincialnem mestu.

Režijo vseh treh iger vodi g. Derf'ova. Svira orkester Fonda.

Poglobil pa se je v teh dveh sezonah tudi tuji spored. Klasične drame res nista tvegala ne Verovšek ne Danilova, uprizarjala pa sta prve tehtnejše moderne drame, zlasti slovanske in nordijske (Tolstoj, Šubert, Strindberg, Ibsen). Med temi so bile nekatere na sporedu takoj po ljubljanski premieri, včasih komaj dva ali tri tedne (Šubertova »Žetev«, Strindbergov »Oče«), spet druge pa so znatno presegle ljubljanski uspeh. To velja zlasti za Ibsenovo »Noro« (12. decembra 1909), ki je prišla na spored res veliko kasneje v Trstu kakor v Ljubljani (1892), zato pa je bila deležna veliko večje naklonjenosti občinstva. Medtem ko je bila v Ljubljani po premieri na čitalniškem odru — kljub uspeli kreaciji Zofije Boršnikove — prva in edina ponovitev šele jeseni v novem Deželnem gledališču, je bila v Trstu še isti mesec ponovitev »na vsestransko zahtevo«, z velikim uspehom pa so gostovali s to predstavo (naslovno vlogo je igrala A. Danilova) tudi v Gorici in celo v Pazinu — z uspehom, ki ga je priznaval tudi italijanski tisk.

Dragocenejša od te pa je ugotovitev, da sta prinesli novi sezoni tudi že veliko več samostojnih prvin. Poleg nekaterih, večidel anonimnih iger, pri katerih spet ni do kraja ugotovljeno, če ni bilo spremenjeno le ime (»Bogata jedinka«, »Tretje zvonjenje« itd.) so bile na sporedu še štiri igre, ki jih Ljubljana ni videla, dve slovanski in dve slovenski, napisani v samem tržaškem mestu.

Še pred Šubertovo »Žetvijo« je bila v prevodu intendanta Merharja uprizorjena na tržaškem odru (31. januarja 1909) njegova »Drama štirih revnih sten«, ki ne prej ne kasneje ni prišla na ljubljanski spored. Tržačani so se svoje prednosti zavedali in vse napovedi so ponosno zatrjevale, da bo z avtorjevim dovoljenjem prvič v slovenskem jeziku uprizorjena »znamenita socialno-narodna igra s snovjo iz rudarskega življenja«. Bila je res tako »polna življenja, polna realne aktualnosti«, da je cenzura več mest omilila s krepkimi črtami. Vendar — uspeh je bil popoln in Tržačani so bili ponosni na to igro, ki je občinstvo navduševala in ganila, kakor je poročal zvesti kronist Edinosti. Drug, nič manj pomemben dogodek pa je bilo srečanje z »enim najboljših del hrvatske dramske literature«, z Vojnovičevim »Ekvinokcijem«. To pot kajpada ni šlo za predstavo, ki bi je Ljubljana nikoli ne videla, vendar so Tržačani za celo sezono prehiteli Ljubljano (6. marca 1910 — 19. novembra 1910). V režiji Avguste Danilove, ki je igrala hkrati glavno vlogo, je dosegla predstava lep uspeh, ob katerem je bil zapisan en sam pomislek: ali kaže uprizarjati na tržaškem odru umotvore, ki stavljajo tako velike tehnične zahteve?

Zanimivost svoje vrste pa sta bili krstni predstavi obeh dramskih besedil tržaških pisateljev. Prvi primer sicer ni bil znamenit dogodek: uprizorili so »operetno burko« popularnega dolgoletnega režiserja in igralca v Trstu, Jaka Štokeske. Tudi kot pisatelj manj zahtevnih odrskih besedil je bil znan Štoka gledališkemu obiskovalcem že iz sezon pred ustanovitvijo Dramatičnega društva in nemara je bil že v tem vzrok, da so njegovo delo zdaj, postavljeno na »poklicni oder«, precej brezobzirno odklonili. Njegova »Moč uniforme«, tako so pisali, je le za kak manjši oder in za nerazvajeno občinstvo brez vsakih pretenzij, resne kritike pa ne vzdrži.

Pomembnejše je bilo srečanje z drugim domačim dramatikom, z znanim tržaškim političnim delavcem dr. Josipom Mandičem. Več dni zapored je Edinost skrivnostno naznanjala, da bo gledališče svoje obiskovalce v nedeljo presenetilo s tremi izvirnimi dramskimi deli »nekega odličnega Tržačana, ki se skriva pod psevdonomom Tugomir«. Snov: socialno življenje. Režiser: Avgusta Danilova.

Slovensko gledališče v Trstu

(Narodni dom).

Repertoar za sezono 1911-12.

Iz slovanskih slovstev:

Kristan: **Ljubislava Samosvoj**
Meško: **Na smrt obsojeni**
Nudič: **Svet**
Roraner: **Nevestinica**
Vojnovič: **Smrt majke Jugovičev**
Birinski: **Koloh**
Gogol: **Zenitovanje**
Gorki: **Na dnu**
Leoid Andrejev: **Ignis sanat Anthona**
Toletaj: **Ann Karenina**
Živ mrtvec
Praybatsjevski: **Blato ruho**
Sienkiewicz: **Quo vadis?**
Brata Mrtyk: **Mariša**
I. Čapek: **Begov samokres**
I. Štolla: **Morska deklica**
Veblicky: **Med na Karlštajnu**

Iz tujih slovstev:

Th. Brandon: **Charlojeva totka**

Shakespeare: **Hamlet**
" **Romeo in Julija**
Oskar Wilde: **Saloma**
Ibsen: **Strahovi**
" **Če se mrtvi vzdime ...**
Viktor Hugo: **Angelo**
" **Lukrecija Borgija**
Bisson: **Kontrolor spalnih vsov**
Bisson: **Madame Bonvard**
Jul. Verne: **Čarjev kurir**
" **Fotovanje okoli sveta**
Flers in Cailvet: **Ljubesen bdi**
Flers in Cailvet: **Gospica Josetto**
Sardou: **Fedora**
" **Teška**
Schweiger: **Red iz pravnosti**
Bon: **Sherlok Holmes**
Lother: **Minister na dopustu**
Schiller: **Marija Stuart**
Schöcher: **Vera in dom**
Engel-Horst: **Žonina namestnica**

Sophus Michaëlis: **Evolucija naša svačka**
Havel: **Šesti skrb**
Suderman: **Čust**
" **Kecoc Sedoma**
D'Annunzio: **Cicocda**
Bracco: **Ingrubjenci**
Langyel: **Tajfun**
Molnar: **Vrag**

Otroske igre:

Gerner: **Emguljón**
" **Trunkičca**
" **Popelka**
Pohl: **Šešam gavranov**

Operete:

Jarno: **Logarjeva Krista**
Parma: **Caroline Amalenskó**
Audran: **Punčka**
Fall: **Ločena žena**
" **Delaraka princesa**
Kalmann: **Jesenski manevri**
Zeller: **Tičar**
Costa: **Histoir d'un Pierrot**

Režiser gosp. Leon Dragutinovič.

Abbonement za poljubne prostore sprejema „Dramatično društvo“ v Trstu.

CENE: LOŽE, prve štiri K 8, druge K 6. Vstopnina v lože K — 50. Stojšča v prtilju K 1-20. Dijake in vojaške vstopnice (za prtilju) in otroci K — 50. Sežeki z vstopnino v prvi in prtilju: od I.—IV. vrste K 2,50, od V.—VIII. vrste K 2, od IX.—XV. vrste K 1,00. Sežeki na galeriji K 2. Stojšča na galeriji K — 50.

*Robert Primožič kot Zrinjski 1911. leta
v Trstu*

*Režiser Leon Dragutinović
(ljubljska fotografija)*

Naslovi teh treh dramskih del: »Po petnajstih letih«; »V temi«; »Samaritanci«. Premiera: 16. januarja 1910. Naj bo kakorkoli — besedila niso ohranjena in se moramo lastni sodbi odreči — bilo je nekaj nenavadnega za Trst, že ne glede na to da je šlo za »prvinke domačega tržaškega pisatelja«, kaj šele tako: ena od njih se je dogajala v operacijski sobi, druga je bila »tragedija neozdravljivo bolnega«, vse tri pa so, četudi neodvisne druga od druge, tvorile »glede naturalističnega obdelovanja iste in socialne tendence harmonično celoto« in zapisana je bila sodba, da »razkrivajo gotovo modernega, po rešitvi življenjskih problemov nemirno stikajočega duha.« Skratka: bil je ne le zanimiv, temveč tudi časten večer za tržaško gledališče in še na občnem zboru so ponovno govorili o tem, da so te tri igre zaradi svoje globoke vsebine splošno ugajale.

Za nas pa je posebno dragoceno spoznanje: ob teh in prej omenjenih predstavah je bila izpričana trdna volja po uveljavljanju samostojne poti pri izbiranju dramskih del, namenjenih tržaškemu odru.

Ta težnja pa je dobila še izrazitejši pečat v naslednjih štirih sezonah (1910—14), ko je prevzel umetniško vodstvo tržaškega gledališča dotedanji ljubljanski igralec in režiser Leon Dragutinović. V njegovem času se je vse delo

Zofka Stularjeva v »Jesenskih manevrih«
1912. leta

Leon Dragutinović v »Jesenskih
manevrih« 1912. leta v Trstu

nenavadno razmahnilo, tako organizacijsko kakor repertoarno. Število predstav je nenehno raslo, ob njih pa so se mogli tržaški obiskovalci kaj hitro seznaniti s tistimi gledališkimi deli, ki so jim bila prej na voljo le ob gostovanjih italijanskih umetnikov: Dragutinović je že v prvi sezoni odprl vrata klasični drami, ustregel je davni želji po opereti in malo kasneje pripravil z dirigentom Mirkom Poličem tudi prve operne predstave.

Prva sezona pod novim vodstvom se je začela z Gogoljevim »Revizorjem«, kmalu za tem je dal Dragutinović uprizoriti prvega Schillerja (»Kovarstvo in ljubezen«), ob koncu leta pa že tudi prvega Shakespeara (»Beneški trgovec«). Gotovo, vzporedno s tem je tekla tradicija nezahtevnih burk in ganljivk à la »Mlinar in njegova hči« — ta igra, ki jo je sicer že Verovšek poskušal odstaviti, se je spet vračala sleherno jesen kljub ironičnim glasovom časopisnih poročevalcev, da je le še »tragična za tiste, ki jo še hočejo gledati, komedija pa za tiste, ko jo morajo igrati.«

Gotovo, uvajanje operete je slabilo kvaliteto vsega gledališkega dela, vendar bi se ji v duhu tistega časa praktičen gledališki ravnatelj komaj mogel odreči. Ze več let prej, še preden je bilo gledališče poklicno, je kritik Edinosti takole vzpodbujal domače amaterje, ko je pisal o igralki Štularjevi: »Porabljam to priliko, da opozorim naše Dramatično društvo na to lahkono, veselolično muzo gledališke umetnosti. Ali niso pri nas v Trstu najboljša tla za opereto? Gotovo! Ves naš temperament in ves tukajšnji milieu kar kliče po opereti...«

Res, bila so kar se da ugodna tla, tako ugodna, da ljudi ni bilo treba posebej prevzgjajati, pa so ob predstavah te »lahkonoge muze« brž zasedli

*Režiser Leon
Dragutinovič
in kapelnik Mirko
Polič
Karikatura
Rendiča ml. ali
Viktorja Gerbiča
(Trst, okoli 1911)*

hišo do zadnjega koticčka, ob resnejših režiserjevih prizadevanjih pa je zevala praznina. V poročilih tistih let beremo ob primeru resnega repertoarja (Brieux, »Rdeči talar«) res še besede o mirni vtopljenosti občinstva, tako da kritiku »še nikoli ni bilo tako jasno, kak napredek se je vršil v poslednjih letih v umetniški izobrazbi široke mase našega gledališkega občinstva«, pa tudi »Beneškega trgovca« je imela kritika za dokaz, da »se naše gledališče ni slepo in brezpogojno udalo ukusu časa, ki ga karakterizira povsodi velika privlačnost dunajske operete, dokaz, da si je svestno svoje kulturne misije«. Dragutinovič je pač hotel oboje, za vsakogar nekaj, nemara je bil njegov račun celo tak, da bo z opereto privabil v gledališče ljudi, ki mu bodo ostali zvesti tudi ob Shakespearu ali Ibsenu. Vendar, statistika nam zelo na kratko, pa prav zgovorno pove, kako

SLOVENSKO GLEDIŠČE v TRSTU

LETO XI. NARODNI DOM. Predstava 25

Izven abonementa.

V nedeljo, dne 22. decembra 1912 ob 8 zvečer

NIKOLA ŠUBIČ ZRINJSKI

Opera v treh dejanjih (8 slikah.)

Spesni po Komarjevi domni Hlaci, Hladki, Ugluški Ivan pl. Zepi
Režiser L. Dragutinovič.
Kapelnik Mirko Polič.

NIKOLA ŠUBIČ ZRINJSKI Ivan Kvatca
pov. Jaka v gosti Pranci
EVA, njegova žena Topolava
JELKA, hči njen Talerjara
GABRIEL ŠUBIČ Štefica
LOVRO JURANIČ Kozjak v Slogu
VIK PAPIRTOVIČ Gregar
NURHANA VILAKI Hranjec
MEHMED SOKOLOVIČ, vohar vohar Habič
MUSTAFA, bosnanski povelj Zlatičič
ALI FOJTIK, bosnanski povelj Leterovc
IRLJAH, begler beg Ušop
LEVI, vohar bosnanske vojske Hranec

Priznani gostilnik in vrjaki, turški vojaki, cher vil, Gudi, na leta 1566.
Prva slika v Holograhu, ostale v mestu Slogu in prvih njem v turškem
slogu.

Sedeži so v predpridaj v „Nar. domu“ vsaki dan od 9—12 dop. in od
2. 8 pop. na dan predstave od 9—1 dopoldne in od 3 pop. naprej.

CENE:

Lože prva slika K 12—
od druge 10—
Vlogovna v loži 1—
Slogova v predloži 1—
Ispakna vsotopisna vrsta 2.50
od galestij 0.50
Vojaki in stranci 1—

Izvolite obrniti

Slovensko gledališče v Trstu.

LETO XI. NARODNI DOM. Predstava 23.

Izven abonementa.

V nedeljo, dne 21. decembra 1913 ob 8^{1/2} zvečer
gostovanje g. Stanislava Orželskega

PRODANA NEVESTA

Komedia opera v 3 dejanjih. Naprtili Karel Šubinc, uprliški L. Dragutinovič.
Režiser Leon Dragutinovič. Kapelnik: Mirko P. Polič.

KERESINA, kmet Primáčič
LJUDMILA, njegova žena Kovalčeva
MARINER, alju hči Poltrova
MIRA, kmet Hlad
AGATA, njegova žena Lepušova
VASEK, njih sin Svajpelj
JANKO, sin njeg sin in prvega zaluba Orželski
KECAL, vohar meštari Hranjec
Vojak komedijantov Dragutinovič
JSMERALDA, komedijantka Petrovičeva
Indjanec Boloslavski

Vačani, komedijanti in otroci. Dejanje so vrli v neki vrsti na dan cerkve
slogu praznovanja.

CENE:

Lože prva slika K 12—
od druge 10—
Vlogovna v loži 1—
Slogova v predloži 1—
Ispakna vsotopisna vrsta 2.50
od galestij 0.50
Vojaki in otroci 1—

Sedeži v predpridaj v „Nar. domu“ vsaki dan od 9—12 dop in od 3-6
pop. na dan predstave od 9-1 pop. in od 3 pop. naprej.

je ravnala publika: »Beneški trgovec« je imel dve ponovitvi, »Valčkov čar« devet; premierski inkaso pri Shakespearovi igri je bil 244 kron, pri Strausovi operi 1160 kron, tako je zapisano v ohranjeni blagajniški knjigi.

Toda, Shakespear je bil vendarle na sporedu in ob njem so igrali še marsikaj, kar je bilo dobro in za Trst novo, ne samo operete. Zato je prav gotovo krivična ocena, zapisana o tem obdobju kasneje, ko je vodil Slovensko gledališče Milan Skrbinšek, žaljive besede o Dragutinoviču in njegovi »maškeradni kampaniji«, o času, ko je slovensko gledališče v Trstu postalo kabaret in je bilo »naša prava sramota« (E 10. aprila 1919).

Poskrbel pa je novi režiser in umetniški vodja tudi za mnoge samostojne prvine v tržaškem repertoarju, čeprav je kajpada razumljivo in opravičljivo, da je obnovil s tržaškimi igralci hkrati marsikaj iz svojih ljubljanskih let. Pripravil je dve predstavi, ki sta jima bili za osnovo Jurčičevi besedili, vendar se je — prav gotovo hote — ognil Govekarjevih dramtizacij. Nobene od teh dveh, ne »Hčere mestnega sodnika« (Plemič-Kleinmayer), ne »Domna« (Česnik) Ljubljana ni poznala; obe sta bili sprejeti s kritičnimi pripombami, hkrati pa so bile ob tej priložnosti znova zapisane take pripombe tudi na rovaš Govekarjevih »narodnih iger«. Zanimivejše za tržaško občinstvo pa je bilo gotovo srečanje z novim delom domačega, spet tržaškega avtorja. Petintridesetletna škedenjska učiteljica Marica Gregorič je pripravila za uprizoritev »prvo dramsko delo domačega slovstva, ki nam ga je podarila ženska avtorica«. Bil je to po Jurčiču nov poskus upodobitve nesrečne usode Veronike Deseniške v ro-

mantično zasnovani drami s prvotnim imenom »Zagorski biser«. Pisali so o njej, da je vsa ovita v nekak mističen idealizem, pa tudi o tem, da je dosegla velik vnanji uspeh in — ker je bila to poslednja predstava prve Dragutinovićeve sezone — da gledališče »ni moglo bolj dostojno zaključiti minole jako vspele sezone.« (E 2. maja 1911.)

V repertoarnih načrtih tistega časa je bilo še nekaj slovenskih novitet, ki bi bile pomembna obogatitev tržaškega sporeda, pa iz raznih razlogov do uprizoritev ni prišlo. Za 26. december 1910 najavljena krstna predstava Kraigherjeve »Školjke« je bila najprej odložena in pozneje potihem odstavljena — zaradi nasprotovanja meščanskih krogov tržaškega mesta. Tako se je odložil odrski krst te zanimive in za tisti čas gotovo nove igre za celo desetletje, saj je bila krstna predstava šele 1920. leta v Mariboru, ljubljanska premiera pa šele 1921. leta. Tudi Kristanov »Samosvoj« je bil v načrtu, pa neizveden zaradi avtorjeve volje, naj bi bila krstna predstava v Ljubljani. Najavljen je bil tudi »Punt na Beneškem« Ivana Klodiča-Sabladoskega, vabljev že zaradi snovi, vendar uprizoritve ni bilo.

Poleg slovenskih so pomembni slovanski samostojni elementi Dragutinovićevega sporeda. Celo Tolstojev »Živi mrtvec« je bil uprizorjen v Trstu (21. novembra 1911) prej kakor v Ljubljani, na sporedu pa je bilo zlasti več del jugoslovanskih dramatikov, ki jih Ljubljana ni spoznala ali pa se je srečala z njimi šele kasneje. Že tretja Dragutinovićevega premiera je bila drama »Zimsko sonce«, na katero so mislili v Trstu, verjetno prav zaradi vabljive istrske motivike, že pred mnogimi leti. Ne samo tega dela, tudi njegovega avtorja, Viktorja Cara Emina, ni poznala Ljubljana vse do leta 1947, ko so igrali njegovo dramo »Na straži«. Igra je dosegla svoj namen, vzbudila je pri slovanskem občinstvu sočutje do razmer in ljudi in z uspehom so jo igrali — tako kakor tudi »Živega mrtveca« — pri popolnoma zasedenem avditoriju. Senzacija svoje vrste je bila prav gotovo — edina — slovenska uprizoritev drame črnogorskega kralja Nikolaja I »Balkanska carica«, uprizorjena v originalu ob balkanskih dogodkih, 10. novembra 1912. Uprizoritev so sprejeli sicer kot epopejo, polno domoljubnih besed, ki z resnično dramatiko nima veliko skupnega, vendar z vso simpatijo. Pogosta so bila tudi srečanja s hrvatskim dramatikom S. Tucičem. Po dveh premierah, prevzetih iz ljubljanskega sporeda, je njegova »Golgota« začela poslednjo predvojno sezono v Trstu, ki je s tem za celih sedem let prehitel Ljubljano. Tudi Nušičev »Svet« je bil obljubljen, a neizveden.

Najpomembnejša pa so tržaška srečanja z Ivom Vojnovičem. Že Avgusta Danilova je pripravila, kakor smo videli, prvo slovensko uprizoritev »Ekvinokcija«. Dragutinović je imel v načrtu »Lazarjevo vstajenje«, ki ne prej ne kasneje ni prišlo na ljubljanski spored, odločil pa se je za drugo slovensko krstno predstavo znamenitega hrvatskega dramatika, za njegovo »Smrt majke Jugovičev«. Toliko svečanega razpoloženja po pričevanju poročevalcev že dolgo ni bilo v tržaškem gledališču in težko bi bilo najti kaj primernejšega in lepšega za začetek sezone v slovenskem gledališču, ki je namenjeno vsem tržaškim Slovanom, tako je zapisala Edinost dan po predstavi. Nekaj po tej premieri, ki je bila 1. oktobra 1911, se je odločil za uprizoritev tudi Oton Župančič, takrat dramaturg ljubljanskega gledališča. Vaje so že stekle, vendar je posegla vmes cenzura in Trst je ostal edino slovensko mesto, kjer je bila uprizorjena ta drama pred prvo vojno. Ljubljansko uprizoritev je pripravil šele 1919. leta Hinko Nučič, v Zagrebu pa je bila še oktobra 1918 prepovedana! Ta dogodek

Obračun Dragutinovićeve ere je — ne glede na vse slabotnejše prvine v njegovem sporedu — z našega zornega kota vseskozi pozitiven: ne prej ne kasneje ni bilo izpričano v tržaškem gledališču toliko volje do iskanja samostojnih poti pri izbiranju dramskih del, tako domačih kakor slovanskih in onih, ki naj bi pomagala k boljšemu sožitju z zahodnim sosedom.

7

Ko se je Leon Dragutinović na pomlad 1914. leta poslovil od Trsta, so bili namenjeni slovenskemu gledališču v tem mestu le še prav kratki tedni. Njegovo delo je obudil šele po štirih letih, malo preden je vojna potihnila, še v vojaški obleki — režiser Milan Skrbinšek. Umetniškemu večeru v marcu 1918. leta so sledile v »predsezoni« nekatero obnovitve svoj čas preigranih iger, za novo gledališko leto pa se je podjetni in domiselni režiser temeljito pripravil in v razgovoru za Edinost tudi takole razložil svoj širokopotezni načrt, ki pa se mu ni zdel prav vsklajen z razmerami: »Hotel bi imeti na programu same umotvore, ki dvigajo duha. Ali — denarja ni. Navezani smo na plačujoče občinstvo in zato ne more biti repertoar najboljši. Moj ideal je — ciklus izvirnih slovanskih dramatičnih del; tem bi sledili velikani, kakor so: Tolstoj, Ibsen, Strindberg, nekateri biseri slovanske literature, Shakespeare in Molière in končno Ajshilos... A to bo pač ostalo neizpolnjeno hrepenenje.«

Vendar, novemu ravnatelju Milanu Skrbinšku v dobro je treba zapisati, da je kljub še nenormaliziranim razmeram neposredno po vojni, kljub finančnim zadregam, raznorodnemu ansamblu in podobnim težavam izpolnil marsikatero željo iz tega svojega programa. Izpeljal je ciklus izvirnih del s Cankarjem, Finžgarjem, Funtkom, Kristanom. Tudi velikani in biseri slovanske literature so prišli na vrsto: Strindbergov »Oče«, Ibsenova »Nora« in na novo »Strahovi«, namesto Tolstoja pa Turgenjev s »Tujim kruhom«. Res vse to ni bilo več novo za obiskovalce slovenskega gledališča v Trstu in res je tudi, da klasične drame med vsemi tridesetimi premierami Skrbinškove sezone ni bilo, na sporedu pa je bilo vendarle marsikatero vredno delo.

Pa tudi nekaj novosti je bilo vmes, nekaj pričevanj o iskanju samostojne izbire, ki bi ne bila docela vezana na Ljubljano. Že prva predstava jeseni 1918. leta, 6. oktobra, je pokazala tri enodejanke in med temi sta bili dve taki, ki sta v Trstu prvič spregovorili po naše: to ne velja le za krstno predstavo »Matere«, temveč tudi za Neurodejevo »Nihilistko«. Še nekaj je bilo pozitivno pri tem: četudi je šlo za obuditev slovenskega igranja v obmejnem mestu, katerega usoda še ni bila odločena, so bile vse uprizoritve tega prvega večera kritično ocenjene, kar pomeni, da so pojmovali obnovljeno gledališče kot kulturno in ne zgolj narodnoobrambno ustanovo. Še nekatera dela govore o želji po samostojni izbiri: Petrovičev »Mrak« (Trst 1918, Maribor 1921, Ljubljana 1927), Schönherrova igra »Žena vrag« (Trst 1919, Maribor 1920, Ljubljana 1922) in Wildgansovo »Uboštvo«, nikoli uprizorjeno v slovenski prestolnici.

Pomembnejše kakor vse to pa so bili Cankarjevi večeri, ob katerih se je seznanila tržaška publika kar s petimi njegovimi dramskimi deli in poslednji večer celo s še nikjer uprizorjenimi »Hlapci«. Samo prvo od teh dram, »Kralja na Betajnovi«, je Trst že poznal in to izza Verovškovih časov. Skrbinšek je pripravil svojo premiero v počastitev pisateljevega spomina natančno mesec

**SLOVENSKO GLEDALIŠČE
V TRSTU**

71. PREDSTAVA MESTNA 1884-1888

V sredo, 16. aprila 1919 ob 8 zvečer

III. predstava v ciklu Izvirnih slovenskih dram

ZA NARODOV BLAGOR

Komedija v štirih dejanjih Spisal Ivan Cankar
Režiser Milan Skrbinšek

OSEBE:

Marko št. razbojnik	g.	Šušter	g.
Dr. Jančič, zdravnik	g.	Čukar	g.
Karolina, njegova žena	g.	Čukarova	g.
Antonija, njihova hči	g.	Čukarova	g.
Dr. Jančič, zdravnik	g.	Čukar	g.
Marko št. razbojnik	g.	Čukar	g.
Antonija, njihova hči	g.	Čukarova	g.
Marko št. razbojnik	g.	Čukar	g.
Antonija, njihova hči	g.	Čukarova	g.
Marko št. razbojnik	g.	Čukar	g.
Antonija, njihova hči	g.	Čukarova	g.
Marko št. razbojnik	g.	Čukar	g.
Antonija, njihova hči	g.	Čukarova	g.
Marko št. razbojnik	g.	Čukar	g.
Antonija, njihova hči	g.	Čukarova	g.
Marko št. razbojnik	g.	Čukar	g.
Antonija, njihova hči	g.	Čukarova	g.

CENE:

1. vrsta	2. vrsta	3. vrsta	4. vrsta
100	75	50	25

V ponedeljek, 21. aprila ob 3. pop. »LEPA VIDA«, ob 8. zvečer »ZA NARODOV BLAGOR«.

V petek, 16. aprila ob 8. zvečer. **ROKOVILJA**, komedija v štirim dejanjih od **MILANA SKRBIŠEKA**.

CENA 50.

**SLOVENSKO GLEDALIŠČE
V TRSTU**

81. PREDSTAVA MESTNA 1884-1888

V soboto, dne 17. maja 1919
ob 8. zvečer

I. predstava v ciklu Izvirnih slovenskih del

Pohujšanje v dolini Šentflorjanski

Farsa v treh aktech. Spisal Ivan Cankar.
Režiser Milan Skrbinšek.

OSEBE:

Štefan Kolar, mlajši	g.	Martincič	g.
Štefan Kolar, stariši	g.	Martincič	g.
Štefan Kolar, mlajši	g.	Martincič	g.
Štefan Kolar, stariši	g.	Martincič	g.
Štefan Kolar, mlajši	g.	Martincič	g.
Štefan Kolar, stariši	g.	Martincič	g.
Štefan Kolar, mlajši	g.	Martincič	g.
Štefan Kolar, stariši	g.	Martincič	g.
Štefan Kolar, mlajši	g.	Martincič	g.
Štefan Kolar, stariši	g.	Martincič	g.
Štefan Kolar, mlajši	g.	Martincič	g.
Štefan Kolar, stariši	g.	Martincič	g.
Štefan Kolar, mlajši	g.	Martincič	g.
Štefan Kolar, stariši	g.	Martincič	g.
Štefan Kolar, mlajši	g.	Martincič	g.
Štefan Kolar, stariši	g.	Martincič	g.
Štefan Kolar, mlajši	g.	Martincič	g.
Štefan Kolar, stariši	g.	Martincič	g.

Vstopnice je razvidna le gled. lista pri kazenju

V nedeljo, dne 18. maja popoldne ob pol 3.

Rokovilja

zvečer ob 8.

Pohujšanje v dolini Šentflorjanski.

V četrtek, dne 22. maja XII predstava v ciklu Izvirnih slovenskih del Elin Kristanova drama v petih dejanjih »Samovar«.

CENA 50.

dni po Cankarjevi smrti, 11. januarja 1919, sam je igral Kantorja, vlogo Maksa pa Jozo Martinčević. Dve značilni pričevanja sta se nam ohranili o njej. Prvo je kritični zapis v Edinosti tri dni po premieri: »Uprizoritev sama je bila ubrana, morda umetniško najubranejša vseh dosedanjih predstav. Skrbinšek je v Kantorju utelesil vse brutalno slavohlepje — — — Tudi druge vloge do najmanjše so bile podane z enako ljubeznijo kot Skrbinškova, čeravno ne z enako zmožnostjo.« Drugi zapis je bolj čustvene narave. Zapisal ga je veliko pozneje, ob svojem umetniškem jubileju, nekdanji igralec Maksa in Skrbinšek ga je vpletel v knjigo svojih spominov: »Gledališče je bilo natrpano, rdeče cvetje je padalo na nas z vseh strani in ljudje so bili tako pretreseni in prevzeti, da niso mogli niti ploskati, temveč so stali verno, dostojanstveno, s solzami v očeh, ponosni na našega velikega pisatelja in naše gledališče.«

Predvsem pa »Hlapci«. Po vseh zapletih, ki so spremljali rojstvo te drame, bi bilo pričakovati, da bodo v novi državi z njo odpirali novo gledališče. Vendar se to ni zgodilo in Trst se je prav dobro zavedal svojega poslanstva, ko je dal pred Ljubljano to dramo na spored svojega gledališča: »Morda tudi v letošnji sezoni razmere tam gori niso dozorele toliko, da bi bili smeli »Hlapci« na oder, ne da bi bilo zaradi njih toliko in toliko najbridkejših zamer in ravno toliko najhujših očitanj«. Zato pa je Trst ob premieri 31. maja 1919, pol leta pred ljubljansko, toliko bolj sproščeno pozdravil odprto besedo Ivana Cankarja, starca znanca in prijatelja tržaškega mesta.

Milan Skrbinšek je delal v Trstu eno samo gledališko leto, zato je gotovo, da bera samostojnih del v njegovem repertoarju ni mogla biti tako zajetna kakor svoj čas v Dragutinovičevem. Vendar, ko bi ne storil ničesar drugega, kakor da je omogočil krstno predstavo »Hlapcev«, bi že dodobra izpolnil svoj kulturni in narodni dolg.

Poslednje gledališko leto pred požigom Narodnega doma ni bilo nič manj plodno, saj je bilo spet na sporedu kar trideset različnih dramskih del. Milana Skrbinška ni bilo več v Trstu, primerjava njegovih načrtov in želja s seznamom uprizorjenih del pa kaže, da sta nova režiserja Emil Kralj in Marij Sila uresničila marsikatero njegovo zamisel. Poleg enodnevnice sta uprizarjala tako tehtne in takrat še moderne dramske avtorje kakor so bili Strindberg in Ibsen, Sudermann in Vojnovič, Tolstoj in Gogolj. Uprizorila sta celo Molièrovo komedijo, ki jo je štel Skrbinšek v svoj idealni program in ta je bila hkrati — prvi slovenski »Skopuh« (Trst 1920, Maribor 1922, Ljubljana 1926). Molièrova komedija pa ni bila edini primer vsaj do neke mere samostojnega usmerjanja repertoarnih načrtov. Prej kakor v Ljubljani so dajali »Anfiso« L. Andrejeva, prej kakor v Mariboru (v Ljubljani nikoli) Schönherrovo »Otroško tragedijo« in samo v Trstu Bernsteinov »Greh«, četudi je avtorja poznala Ljubljana že od leta 1907 po drugih njegovih delih.

To gledališko leto pa je nadaljevalo tudi vzpodbudno izročilo, ki sta mu botrovala že Verovšek in Danilova v prvih letih poklicnega igranja: odprlo je pot na domači oder domačemu, tržaškemu avtorju, to pot Josipu Ribičiču. Bilo je to 8. novembra 1919, ko so uprizorili na isti večer družinsko dramo »Hudournik« in farso »Grom in pekel«. Prvo so označili dan po premieri kot »objektiven prizor iz vsakdanjega življenja brez subjektivne primesi«, v tem pa so videli tudi vzrok, da »nas puščajo vse osebe in dejanje, kolikor ga je, hladne«. Drugo so primerjali s Cankarjevim »Pohujšanjem« in jo imeli za posrečeno satiro na naše domače razmere.

In naključje je hotelo, da je bila slovenska krstna predstava tudi poslednji gledališki večer v ponosnem domu slovenske kulture v središču Trsta, Novačanova »Veleja«, uprizorjena 29. aprila 1920, poldrug mesec prej kakor v Ljubljani. Pisali so, da je slovensko gledališče s tem »nad vse pričakovanje častno zaključilo svojo sezono«.

Zaključilo pa je tudi svoje delo za celo četrtno stoletja. Trinajstega julija 1920 so požgali Narodni dom in uničili tradicijo slovenskega igranja v Trstu.

Od prvih slovenskih predstav, ki so bile v Trstu neposredno po marčni revoluciji 1848. leta pa do konca devetnajstega stoletja je bila slovenska gledališka dejavnost v tem mestu v veliki meri odvisna od Ljubljane, kar zahteva izbiro repertoarja. Ko pa je bilo leta 1902 ustanovljeno Dramatično društvo, leta 1904 dograjen Narodni dom in leta 1907 odprto profesionalno gledališče s stalnim ansamblom in umetniškim vodstvom, se je vedno bolj uveljavljala težnja po samostojnejši izbiri domačih in tujih gledaliških del. Ta težnja je dala nekaj pomembnih rezultatov. Drugo in poleg Ljubljane v tistem času edino poklicno gledališče v Sloveniji je posebej stremelo za tem, da bi se mogli uveljaviti na njegovem odru domači, v samem Trstu ustvarjajoči avtorji in posledica take vzpodbude je bila vrsta krstnih predstav (Štoka, Mandić, Gregoričeva, Ribičič). Zelo na široko je odpiralo vodstvo slovenskega gledališča, ki je želelo biti namenjeno vsem tržaškim Slovanom, svoja vrata dramam drugih jugoslovanskih avtorjev. Pri tem so jih posebej vabila gledališka dela, ki drugod na Slovenskem še niso bila igrana, posebej še, če je bila njihova snov vabljava za tržaško publiko. Tako najdemo med mnogimi, v Trstu prvič v slovenščini

igranimi deli na primer »Zimsko sonce« Viktorja Cara Emina in pa kar dve drami Iva Vojnoviča, »Ekvinokcij« in še »Smrt majke Jugovičev«, ki jo je isto leto (1911-12) ljubljanska cenzura zabranila. Pa tudi drugim slovenskim avtorjem so bila vrata vselej odprta. Tako so v Trstu uprizorili prvega Čehova v slovenskem prevodu (»Medved«), prej kakor v Ljubljani npr. Tolstojevega »Živega mrtveca« in samo v Trstu socialno dramo češkega pisatelja F. A. Šuberta »Drama štirih revnih sten«. Tudi v neslovanskem delu sporeda najdemo več del, ki so bila prej uprizorjena v Trstu kakor v Ljubljani (ali pa sploh samo v Trstu). Posebna skrb je bila pri tem namenjena — z željo po boljšem sožitju v mestu dveh narodnosti — italijanskim avtorjem, zanimivost svoje vrste pa je, da je bil celo npr. Molièrov »Skopuh« prej igran v Trstu kakor v slovenski prestolnici. Poseben pomen daje delu tega gledališča v zadnjih letih, preden so mu požgali dom, da je uprizorilo v letu po Cankarjevi smrti kar pet njegovih dramskih del, med katerimi je bila uprizoritev »Hlapcev« — krstna predstava, pripravljena pol leta prej kakor v Ljubljani.

L'indépendance et la dépendance du répertoire du théâtre slovène de Trieste

Depuis les premières représentations slovènes qui eurent lieu à Trieste immédiatement après la révolution de mars en 1848, jusqu'à la fin du 19ème siècle, l'activité théâtrale slovène à Trieste dépendait en grande partie de Ljubljana, surtout en ce qui concerne le choix du répertoire. Le choix des pièces nationales et étrangères devient plus indépendant après la fondation de l'Association dramatique en 1902, la construction de la Maison Nationale en 1904 et enfin avec l'ouverture du théâtre professionnel sous une direction artistique et avec des artistes permanents. Cette tendance a donné quelques résultats importants. Ce théâtre fut, après Ljubljana, le seul théâtre professionnel slovène à cette époque et s'efforçait particulièrement d'affirmer sur sa scène des auteurs vivant à Trieste; la conséquence fut un grand nombre de premières (Stoka, Mandić, Gregorič, Ribičič). La direction du théâtre slovène qui se voulait destiné à tous les Slovènes de la région de Trieste ouvrait largement ses portes aux autres auteurs yougoslaves. Les pièces qui n'avaient pas encore été représentées ailleurs en Slovénie l'attirait tout particulièrement, surtout si le sujet se révélait être intéressant pour le public de Trieste. C'est ainsi que nous trouvons parmi les pièces en langue slovène, jouées pour la première fois à Trieste, »Le soleil d'hiver« de Victor Car Emin, et deux pièces de Ivo Vojnović »L'Équinoxe« et »La mort de la mère des Jugovičič«, que la censure avait cette année même (1911—12) prohibé à Ljubljana. D'autres pièces slaves y furent données. L'ours fut la première pièce de Čehov jouée en slovène. Elle vit sa première à Trieste avant qu'à Ljubljana. Il en fut de même pour Le mort vivant de Tolstoï, tandis que la pièce sociale de l'écrivain tchèque Šubert Le drame des quatre pauvres parois ne fut jouée qu'à Trieste. De même, parmi les oeuvres d'origine non-slave, il y en eut qui furent représentées à Trieste avant qu'à Ljubljana, ou uniquement à Trieste. Une attention toute spéciale fut accordée aux auteurs italiens, tenant compte des deux nationalités de la ville et désirant approfondir leurs rapports. Enfin, un autre fait curieux: L'Avare de Molière fut représenté à Trieste avant qu'à Ljubljana. Ce qui augmente l'importance de ce théâtre dans ses dernières années, avant que la maison ne fût incendiée, est le fait qu'il a donné dans l'année suivant la mort de Cankar cinq de ses pièces dont »Les Valets«, joués à Trieste avant qu'à Ljubljana.

Slovenske premiere v Trstu od ustanovitve Dramatičnega društva do požiga Narodnega doma (1902-1920)

Podatki v tem pregledu so odbrani iz kartotek Slovenskega gledališkega muzeja (gradivo za bibliografijo: Repertoar slovenskih gledališč 1867—1967). Seznam je urejen kronološko, razdeljen na štiri poglavitna obdobja, ki so jim dali pečat posamezni režiserji oziroma umetniški vodje. Upoštevani so samo osnovni podatki, podrobnosti so na voljo v kartotekah. Vsaka uprizoritev v novem obdobju (z novim režiserjem) je šteta kot premiera, zato se nekatera dela ponavljajo. Abecedni seznam avtorjev ob koncu omogoča lažjo uporabo kronološkega pregleda. Imen nekaterih avtorjev ni bilo mogoče ugotoviti, ker se je veliko število iger dajalo sploh brez navedbe pisatelja.

a) Dramatično društvo pred ustanovitvijo poklicnega gledališča 1902—07

Režiserji A. Grebenc, M. Žužek in J. Štoka

1. Hahn R., Čevljar baron, 27. 4. 1902
2. Raupach E., Mlinar in njegova hči, 1. 11. 1902
3. Finžgar F. S., Divji lovec, 23. 11. 1902
4. Stolba J., Bratranec, 15. 3. 1903
5. Pojdim na Dunaj, 10. 5. 1903
6. Jurčič J.—Govekar F., Deseti brat, 31. 5. 1903
7. Dennery R.—Mallian, Marijana, 29. 11. 1903
8. Ženski Otelo, 20. 3. 1904
9. Šest tednov po poroki, 20. 3. 1904
10. Ogrinec J., V Ljubljano jo dajmo, 5. 6. 1904
11. Anzengruber L., Krivoprisežnik, 2. 10. 1904
12. Jurčič J.—Kersnik J.—Govekar F., Rokovnjači, 8. 1. 1905
13. Mosenthal S. H., Na Osojah, 5. 2. 1905
14. Lemoine G., Materin blagoslov, 11. 3. 1905
15. Govekar F., Legionarji, 10. 12. 1905
16. Siraudin P.—Thiboust L., Ženski jok, 31. 12. 1905
17. Zgrešeno nadstropje, 31. 12. 1905
18. Held L., Šivilja, 18. 2. 1906
19. Blumenthal O.—Kadelburg G., Kinematograf ali Martin Smola, 4. 11. 1906
20. Schönthan F. in P., Ugrabljene Sabinke, 2. 12. 1906
21. Görner A., Putifarka, 31. 12. 1906
22. Nissl F., Čarovnica pri jezeru, 17. 3. 1907
23. Blumenthal O.—Kadelburg G., Pri belem konjičku, 7. 4. 1907
24. Morré K., Revček Andrejček, 28. 4. 1907

b) Prve sezone poklicnega Slovenskega gledališča 1907—10
Režiserja A. Verovšek in A. Danilova

25. Neidhardt A., Prvi, 6. 10. 1907
26. Morré K., Gospod Jakob, 13. 10. 1907
27. Prejac G., Kdo je mrtev, 27. 10. 1907
28. Rosegger P., Na sodni dan, 1. 11. 1907
29. Morré K., Revček Andrejček, 10. 11. 1907
30. Kvedrova Z., Egoizem, 24. 11. 1907
31. Turgenjev I. S., Tuji kruh, 24. 11. 1907
32. Birch—Pfeifferjeva Ch., Cvrček, 15. 12. 1907
33. Tucić S., Trhli dom, 22. 12. 1907
34. Görner C. M., Sneguljčica, 1. 1. 1908
35. Buchbinder B., On in njegova sestra, 26. 1. 1908
36. Costa K., Brat Martin, 9. 2. 1908
37. Čehov A. P., Medved, 16. 2. 1908
38. Jurčič J.—Govekar F., Deseti brat, 8. 3. 1908
39. Mosenthal S. H., Debora, 15. 3. 1908
40. Blumenthal O.—Kadelburg G., Pri belem konjičku, 29. 3. 1908
41. Šamberk F. F., Enajsta zapoved, 5. 4. 1908
42. Wilbrandt A., Svetinova hči, 12. 4. 1908
43. Benedix R., V ječi, 26. 4. 1908
44. Tyl J. K., Požigalčeva hči, 3. 5. 1908
45. Stroupežnický L., Gospod Grobsky, 3. 10. 1908
46. Leon V., Omikanci, 4. 10. 1908
47. Ohorn A., Bratje sv. Bernarda, 11. 10. 1908
48. Cankar I., Kralj na Betajnovi, 18. 10. 1908
49. Raupach E., Mlinar in njegova hči, 1. 11. 1908
50. Davis G., Katakombe, 8. 11. 1908
51. Guimera A., V nižavi, 14. 11. 1908
52. Kersnik J.—Rozman J., Testament, 29. 11. 1908
53. Tucić S., Povratek, 6. 12. 1908
54. Bogata jedinka, 6. 12. 1908
55. Laufs K., Vražja misel, 13. 12. 1908
56. Govekar F., Legionarji, 26. 12. 1908
57. Jurčič J.—Kersnik J.—Govekar F., Rokovnjači, 27. 12. 1908
58. Hahn R., Čevljar baron, 6. 1. 1909
59. Ernst P., Vzgojitelj Lanovec, 10. 1. 1909
60. Štoka J., Moč uniforme, 17. 1. 1909
61. Šubert F. A., Drama štirih revnih sten, 31. 1. 1909
62. Nestroy J. N., Lumpacij vagabund ali Zanikerna trojica, 14. 2. 1909
63. Meško F. K., Mati, 28. 2. 1909
64. Tolstoj L. N., Moč teme, 7. 3. 1909
65. Kraatz K.—Neal M., Veleturist, 14. 3. 1909
66. Hennequin M.—Bilhaud P., Njegova hišna (Nelly Rozier), 4. 4. 1909
67. Tretje zvonenje, 18. 4. 1909
68. Freudenreich J., Graničarji, 25. 4. 1909
69. Ganghofer L., Valenska svatba, 3. 10. 1909
70. Paulton Harry E. A., Nioba, 8. 10. 1909

71. Görner C. M., Pepelka, 17. 10. 1909
72. Schönthan F.—Kaldelburg G., Dva srečna dneva, 2. 11. 1909
73. Echegaray J., Galeotto, 7. 11. 1909
74. Berton P.—Simon Ch., Zaza, 14. 11. 1909
75. Šubert F. A., Žetev, 21. 11. 1909
76. Štěch V., Vročá tla, 5. 12. 1909
77. Humperdinck E., Janko in Metka, 8. 12. 1909
78. Ibsen H., Nora 12. 12. 1909
79. L'Arronge A., Lolin oče, 2. 1. 1910
80. Strindberg A., Oče, 6. 1. 1910
81. Mandić J.—Tugomir, Po 15 letih — V temi — Samaritanci, 16. 1. 1910
82. Engel A.—Horst J., Nastavljena past (Mišnica), 23. 1. 1910
83. Prostožidarji, 2. 2. 1910
84. Bernstein H., Tat, 12. 2. 1910
85. Tavčar I.—Borštnik I., Otok in struga, 20. 2. 1910
86. Vojnović I., Ekvinokcij, 6. 3. 1910
87. Anzengruber L., Samska domačija, 13. 3. 1910
88. Engel A.—Horst J., Pereant možje, 28. 3. 1910
89. Levstik F.—Govekar F., Martin Krpan, 24. 4. 1910

c) Zadnje predvojne sezone 1910—14

Režiser L. Dragutinović

90. Gogolj N. V., Revizor, 2. 10. 1910
91. Hennequin M., Sladkosti rodbinskega življenja, 9. 10. 1910
92. Car Emin V., Zimsko sonce, 16. 10. 1910
93. Vampirji, 23. 10. 1910
94. Kadelburg G., V civilu, 23. 10. 1910
95. Raimund F.—Kreutzer K., Zapravljujevec, 30. 10. 1910
96. Raupach E., Mlinar in njegova hči, 1. 11. 1910
97. Schönthan F. in P., Ugrabljene Sabinke, 1. 11. 1910
98. Brioux E., Rdeči talar, 13. 11. 1910
99. Schiller F., Kovarstvo in ljubezen, 21. 11. 1910
100. Dumanoir (Pinel Ph. F.), Ena se joče, druga se smeje, 27. 11. 1910
101. Tolstoj L. N.—Bataille H., Vstajenje, 4. 12. 1910
102. Moser G., Knjižničar, 18. 12. 1910
103. Hervé (Ronger F.), Nam'zelle Nitouche, 25. 12. 1910
104. Balucki M., Težke ribe, 1. 1. 1911
105. Fasteur O., Krasna Lida, 6. 1. 1911
106. Wilbrandt A., Fabricijeva hči, 8. 1. 1911
107. Langmann F., Jernej Turazer, 15. 1. 1911
108. Noisset A., Hotel Brabant, 22. 1. 1911
109. Strauss O., Valčkov čar, 2. 2. 1911
110. Shakespeare W., Beneški trgovec, 5. 3. 1911
111. Jurčič J.—Plemič F., Hči mestnega sodnika, 12. 3. 1911
112. Lothar R., Kralj Harlekin, 19. 3. 1911
113. Planquette R., Kornevilski zvonovi, 2. 4. 1911
114. Gregoričeva M., Veronika Deseniška, 30. 4. 1911

115. Vojnović I., Smrt majke Jugovićev, 1. 10. 1911
116. Sudermann H., Čast, 8. 10. 1911
117. Bisson A., Kontrolor spalnih vozov, 15. 10. 1911
118. Lothar R., Minister na dopustu (Velika srenja), 22. 10. 1911
119. Schwayer A., Red iz npravnosti, 29. 10. 1911
120. Hugo V., Lucrezia Borgia, 1. 11. 1911
121. Boltzen—Baeckers, Trnuljčica, 2. 11. 1911
122. Zeller K., Ptičar, 9. 11. 1911
123. Bisson A.—Mars A., Madame Bonivard, 19. 11. 1911
124. Tolstoj L. N., Živi mrtvec, 21. 11. 1911
125. Walter O.—Stein L., Gospodje sinovi, 8. 12. 1911
126. Gorki M., Na dnu, 17. 12. 1911
127. Bernstein H., Vihar, 2. polovica dec. 1911
128. Audran E., Punčka, 2. polovica dec. 1911
129. Hennequin M.—Duval G., Anatolov dvojnik, 7. 1. 1912
130. Brandon T., Charleyeva tetka, 14. 1. 1912
131. Parma V., Caričine Amaconke, 28. 1. 1912
132. Rovetta G., Papa ekscelenca, 11. 2. 1912
133. Kalman E., Jesenski manevri, 29. 2. 1912
134. Doyl C.—Bonn F., Sherlock Holmes, 10. 3. 1912
135. Mirbeau O., Kupčija, 17. 3. 1912
136. Birch—Pfeifferjeva Ch., Lowoodska sirota, 31. 3. 1912
137. Lehar F., Grof Luksemburški, 7. 4. 1912

138. Birinski L., Moloh, 3. 10. 1912
139. Kadelburg G., Madež, 13. 10. 1912
140. Flers R.—Caillavet A. G., Ljubezen bedi, 17. 10. 1912
141. Strauss J., Cigan baron, 20. 10. 1912
142. Bisson A., Neznanka, 2. 11. 1912
143. D'Annunzio G., Gioconda, 7. 11. 1912
144. Nikola I., Balkanska carica, 10. 11. 1912
145. Fall L., Ločena žena, 14. 11. 1912
146. Schiller F., Razbojniki, 24. 11. 1912
147. Guimera A., V nižavi, 28. 11. 1912
148. Sardou V., Dobri prijatelji, 12. 11. 1912
149. Zajc I., Nikola Šubić Zrinjski, 22. 11. 1912
150. Görner C. M., Sneguljčica, 25. 11. 1912
151. Rovetta G., Nepošteni, 5. 1. 1913
152. Molière J. B., Namišljeni bolnik, 6. 1. 1913
153. Gilbert J., Čednostna Suzana, 16. 1. 1913
154. Horst J., Nebesa na zemlji, 23. 1. 1913
155. Fulda L., Maškerada, 30. 1. 1913
156. Parma V., Ksenija, 9. 2. 1913
157. Lorde A.—Faley, Pri telefonu, 9. 2. 1913
158. Bisson A., Naš dobri sodnik, 16. 2. 1913
159. Robida A., V somraku, 20. 2. 1913
160. Stern J., Rezervistova svatba, 23. 2. 1913
161. Fall L., Dolarska princesinja, 9. 3. 1913
162. Vojnović I., Psyche, 13. 3. 1913

163. Offenbach J., Lepa Helena, 23. 3. 1913
164. Lothar R., Velika srenja, 30. 3. 1913
165. Barret W., V znamenju križa, 6. 4. 1913
166. Smetana B., Prodana nevesta, 13. 4. 1913
167. Przybyszewski S., Zlato runo, 24. 4. 1913
168. Samberk F. F., Enajsta zapoved, 4. 5. 1913

169. Tucić S., Golgota, 28. 9. 1913
170. Zapolska G., Morala gospe Dulske, 12. 10. 1913
171. Bahr H., Koncert, 16. 10. 1913
172. Jarno G., Logarjeva Krista, 23. 10. 1913
173. Shakespeare W., Othello, 2. 11. 1913
174. Weber K. M., Čarostrelec, 9. 11. 1913
175. Görner C. M., Pepelka, 9. 11. 1913
176. Blum E.—Toché R., Madame Mongodin, 22. 11. 1913
177. Sudermann H., Sreča v zatišju, 30. 11. 1913
178. Traversi G. A., Svatbeno pčtovanje, 8. 12. 1913
179. Jones S., Gejša, 2. polovica dec. 1913
180. Ohnet G., Lastnik Plavžev (Fužinar), 11. 1. 1914
181. Sardou V., Domovina, 18. 1. 1914
182. Avtomobilist, 25. 1. 1914
183. Shakespeare W., Romeo in Julija, 1. 2. 1914
184. Finžgar F. S., Divji lovec, 2. 2. 1914
185. Spažinskij I. V., Gospa majorka, 15. 2. 1914
186. Schönthan F.—Kadelburg G., Gospod senator, 1. 3. 1914
187. Blumenthal O.—Kadelburg G., Martin Smola (Kinematograf), 8. 3. 1914
188. Jurčič J.—Česnik I., Domen, 15. 3. 1914
189. Zumpe E.—Krieg K., Navihanci, 22. 3. 1914
190. Michaëlis S., V plamenu revolucije, 25. 3. 1914
191. Tomić J. E., Baron Trenk in njegovi pandurji, 5. 4. 1914

d) Obnovitev Slovenskega gledališča po prvi svetovni vojni 1918—20
 Režiser prve sezone M. Skrbinšek, druge E. Kralj in M. Sila

192. Blum E.—Toché R., Nervozne ženske, 25. 3. 1918
193. Schönthan F. in P., Ugrabljene Sabinke, 14. 4. 1918
194. Niccodemi D., Perjanica, 4. 5. 1918
195. Czimmer P., Maska satana, 26. 5. 1918
196. Kmetova M., Mati, 6. 10. 1918
197. Neurode K., Nihilistka, 6. 10. 1918
198. Čehov A. P., Medved, 6. 10. 1918
199. Petrović P., Mrak, 12. 10. 1918
200. Molnar F., Vrag, 17. 11. 1918
201. Thoma L., Morala, 28. 11. 1918
202. Rovetta G., Nepošteni, 6. 12. 1918
203. Turgenjev I. S., Tuji kruh, 12. 12. 1918
204. Schönherr K., Zemlja, 19. 12. 1918
205. Ogrinec J., V Ljubljano jo dajmo, 26. 12. 1918

206. Laufs K., Vražja misel, 2. 1. 1919
207. Cankar I., Kralj na Betajnovi, 11. 1. 1919
208. Jurčič J.—Govekar F., Deseti brat, 16. 1. 1919
209. Strindberg A., Oče, 23. 1. 1919
210. Schwayer A., Red iz pravdnosti, 30. 1. 1919
211. Engel A.—Horst J., Pereant možje, 6. 2. 1919
212. Lengyel M., Tajfun, 20. 2. 1919
213. Finžgar F. S., Divji lovec, 6. 3. 1919
214. Rovetta G., Papa ekselenca, 13. 3. 1919
215. Ibsen H., Strahovi, 27. 3. 1919
216. Cankar I., Lepa Vida, 10. 4. 1919
217. Cankar I., Za narodov blagor, 16. 4. 1919
218. Morré K., Revček Andrejček, 24. 4. 1919
219. Funtek A., Tekma, 30. 4. 1919
220. Jurčič J.—Kersnik J.—Govekar F., Rokovnjači, 8. 5. 1919
221. Cankar I., Pohujšanje, 17. 5. 1919
222. Kristan E., Samosvoj, 25. 5. 1919
223. Schönherr K., Žena vrag, 27. 5. 1919
224. Cankar I., Hlapci, 31. 5. 1919
225. Wildgans A., Uboštvo, 7. 6. 1919
226. Finžgar F. S., Veriga, 13. 9. 1919
227. Bilhaud P.—Hennequin M., Njegova hišna (Nelly Rozier), 18. 9. 1919
228. Sudermann H., Čast, 27. 9. 1919
229. Brandon T., Charleyeva tetka, 9. 10. 1919
230. Ohorn A., Bratje sv. Bernarda, 16. 10. 1919
231. Strauss R., Skledoliznik, 23. 10. 1919
232. Bisson A., Nadzornik spalnih vozov, 30. 10. 1919
233. Strindberg A., Pelikan, 6. 11. 1919
234. Ribičič J., Hudournik, 8. 11. 1919
235. Ribičič J., Grom in peklo, 8. 11. 1919
236. Bisson A., Madame Bonivard, 20. 11. 1919
237. Andrejev L., Anfisa, 27. 11. 1919
238. Ibsen H., Nora, 4. 12. 1919
239. Gogolj N. V., Revizor, 11. 12. 1919
240. Vojnovič I., Ekvinokcij, 18. 12. 1919
241. Kristan E., Tovarna, 3. 1. 1920
242. Bach E.—Arnold F., Španska muha, 15. 1. 1920
243. Champol—Nion C., Simona, 22. 1. 1920
244. Molière J. B., Skopuh, 29. 1. 1920
245. Guimera A., V nižavi, 26. 2. 1920
246. Bahr H., Koncert, 7. 3. 1920
247. Bernstein M., Greh, 11. 3. 1920
248. Milčinski F., Cigani, 25. 3. 1920
249. Tolstoj L. N., Moč teme, 5. 4. 1920
250. Schönherr K., Otroška tragedija, 15. 4. 1920
251. Govekar F., Legionarji, 22. 4. 1920
252. Novačan A., Veleja, 12. 6. 1920

AVTORJI

- Andrejev L. 237
 Anzengruber L. 11, 87
 Arnold F. 242
 Audran E. 128
 Avtomobilist 182
 Bach E. 242
 Bahr H. 171, 246
 Balucki M. 104
 Barret W. 165
 Benedix R. 43
 Bernstein H. 84, 127, 247
 Berton P. 74
 Bilhaud P. 66, 227
 Birch—Pfeifferjeva Ch. 32, 136
 Birinski L. 138
 Bisson A. 117, 123, 142, 158, 232, 236
 Blum E. 176, 192
 Blumenthal O. 19, 23, 40, 187
 Bogata jedinka 54
 Bolten-Baekers 121
 Boon F. 134
 Borštnik I. 85
 Brandon T. 130, 229
 Brieux E. 98
 Buchbinder B. 35
 Caillavet A. G. 149
 Cankar I. 48, 207, 216, 217, 221, 224
 Car Emin V. 92
 Champol—Nion C. 243
 Costa K. 36
 Czinner P. 195
 Čehov A. P. 37, 198
 Česnik I. 188
 D'Annunzio G. 143
 Davis G. 50
 Dennery R. 7
 Doyle C. 134
 Dumanoir 100
 Duval G. 129
 Echegaray J. 73
 Engel A. 82, 88, 211
 Ernst P. 59
 Faley 157
 Fall L. 145, 161
 Faster O. 105
 Finžgar F. S. 3, 184, 213, 226
 Flers R. 140
 Freudenreich J. 68
 Fulda L. 155
 Funtek A. 219
 Ganghofer L. 69
 Gilbert J. 153
 Gogolj N. V. 90, 239
 Gorki M. 126
 Görner A. 21
 Görner C. M. 34, 71, 150, 175
 Govekar F. 6, 12, 38, 56, 57, 89, 208, 220, 251
 Gregoričeva M. 114
 Guimera A. 51, 147, 245
 Hahn R. 1, 58
 Held L. 18
 Hennequin M. 66, 91, 129, 227
 Hervé 103
 Horst J. 82, 88, 154, 211
 Hugo V. 120
 Humperdinck E. 77
 Ibsen H. 78, 215, 238
 Jarno G. 172
 Jones S. 179
 Jurčič J. 6, 12, 38, 57, 111, 188, 208, 220
 Kadelburg G. 19, 23, 40, 72, 94, 139, 180, 194
 Kalman E. 133
 Kersnik J. 12, 52, 57, 220
 Kmetova M. 196
 Kraatz K. 65
 Kreutzer K. 95
 Krieg K. 189
 Kristan E. 222, 241
 Kvedrova Z. 30
 Langmann F. 107
 L'Arronge A. 79
 Laufs K. 55, 206
 Lehar F. 137
 Lemoine G. 14
 Lengyel M. 212
 Leon V. 46
 Levstik F. 89
 Lorde A. 157
 Lothar R. 112, 118, 164
 Mallian 7
 Mandić J. 81
 Mars A. 123
 Meško F. K. 63
 Michaélis S. 190
 Milčinski F. 248
 Mirbeau O. 135
 Molière J. B. 152, 244
 Molnar F. 200
 Morré K. 24, 26, 29, 218
 Mosenthal S. H. 13, 39
 Moser G. 102
 Neal M. 65
 Neidhardt A. 25
 Nestroy J. N. 62
 Neurode K. 197
 Nikola I. 144
 Niccodemi D. 194
 Nion C. 243
 Nissl F. 22
 Noisset A. 108
 Novačan A. 252
 Offenbach J. 163
 Ogrinec J. 10, 205
 Ohnet G. 180
 Ohorn A. 47, 230
 Parma V. 131, 156

Paulton H. E. A. 70
 Petrović P. 199
 Pinel Ph. F. 100
 Planquette R. 113
 Plemič F. 111
 Pojdimo na Dunaj! 5
 Prejac G. 27
 Prostožidarji 83
 Przybyszewski S. 167
 Raimund F. 95
 Raupach E. 2, 49, 96
 Ribičič J. 234, 235
 Robida A. 159
 Ronger F. 103
 Rosegger P. 28
 Rovetta G. 132, 151, 202, 214
 Rozman J. 52
 Sardou V. 148, 181
 Schiller F. 99, 146
 Schönherr K. 204, 223, 250
 Schönthan F. 20, 72, 97, 186, 193
 Schönthan P. 20, 97, 193
 Schwyer A. 119, 210
 Shakespeare W. 110, 173, 183
 Simon Ch. 74
 Siraudin P. 16
 Smetana B. 166
 Spažinskij I. V. 185
 Stein L. 125
 Stern J. 160
 Strauss J. ml. 141
 Straus C. 109
 Strauss R. 231

Strindberg A. 80, 209, 233
 Stroupežnický L. 45
 Sudermann H. 116, 177, 228
 Šamberk F. F. 41, 168
 Šest tednov po poroki 9
 Stěch V. 76
 Stoka J. 60
 Stolba J. 4
 Šubert F. A. 61, 75
 Tavčar I. 85
 Thiboust L. 16
 Thoma L. 201
 Toché R. 176, 192
 Tolstoj L. N. 64, 101, 124, 249
 Tomić J. E. 191
 Traversi G. A. 178
 Tretje zvonenje 67
 Tucić S. 33, 53, 169
 Tugomir 81
 Turgenjev I. S. 31, 203
 Tyl J. K. 44
 Vampirji 93
 Vojnović I. 86, 115, 162, 240
 Walter O. 125
 Weber K. M. 174
 Wilbrandt A. 42, 106
 Wildgans A. 225
 Zajc I. 149
 Zapolska G. 170
 Zeller K. 122
 Zgrešeno nadstropje 17
 Zumpe E. 189
 Zenski Otelo 8

Premières slovènes à Trieste

La tradition du théâtre slovène de Trieste remonte à l'année de la révolution de 1848 et continue dans les années des Salles de lecture après 1860. Le début des préparations immédiates d'un théâtre professionnel est marqué par la fondation de l'Association Dramatique en 1902.

Notre liste comprend 252 premières données au théâtre slovène de Trieste entre 1902 et 1920, l'année où l'édifice de la Maison Nationale fut incendiée, ce qui interrompit pour 25 ans l'activité théâtrale à Trieste.

Dramatično društvo v Ljubljani od 1869 do 1892

(Obdelava ohranjenega arhiva)

V zadnji (3.) številki Dokumentov smo objavili in razložili vse ohranjeno arhivsko gradivo Dramatičnega društva (DD) iz ustanovitvenega 67. in naslednjega 68. leta (štirje sejni zapisniki, pripombe k Pravilom in uradno pismo prvosednika Levstika). Zdaj prvič objavljamo vse v Slovenskem gledališkem muzeju in sploh v razvidu nahajajoče se ostanke društvenega arhiva za obdobje 1869 do 92, ki bodo sicer zasilno, a zato vsaj neposredno pričevanje o delovanju društva v omenjenem razdobju. Objava oz. obdelava listin, ki jih je komaj za tenko mapo, se nam zdi toliko potrebnejša, kolikor bolj se nam približuje stota obletnica poklicnega gledališča na Slovenskem, ki ga je začelo prav DD.

I.

1869

Iz leta 1869 je dvoje listin:

1. Pismo Ljudevita Tomšiča z dne 2. aprila (ena stran) in
2. Zapisnik o volitvi »dramatičnega odbora« z dne 11. julija (dve strani).

K 1: *Ljudevit Tomšič* (1843—1902) je pisal, slovenil in prirejal gledališke igre. Z omenjenim dopisom iz Karlovca — tam je takrat učiteljeval — pošilja »svoja dva izvirna i eno svobodno prevedeno dramatično delo sl. društvu v razsojo« in želi za vse skupaj 100 goldinarjev. Gre za izvirni igri »Šilo za ognjilo« in »Spekel se je« in za »svobodno prevedeno« »Morilci v Kravjej dolini«. (Obe izvirni igri sta se zgubili.) Tomšičeva ponudba je vsaj posredni odgovor na »razpis darila« tj. natečaja DD za izvirno igro, kakršnega so, sodeč po nepopolnem 5. sejnem zapisniku iz l. 1867, prvič objavili že poleti 1867 (glej Dokumenti št. 3, str. 86.) Za izvirno igro je bilo društvo pripravljeno plačati do 50, za priredbo pa 20 goldinarjev, saj Tomšič terja za »Šilo« 50, za »Spekel se je« 30, za prirejene »Morilce« pa 20 goldinarjev. Po registrski številki, ki jo je dobil Tomšičev dopis (161), vemo, da je društvo od 12. avgusta 1868 (Levstikov dopis deželni vladi z reg. št. 101) do 2. aprila 1896, torej v slabih osmih mesecih, prejelo (oz. prejelo in odposlalo?) natanko 60 dopisov.

K 2: »Zapisnik o volitvi dramatičnega odbora je zanimiv ne samo zato, ker nam prikazuje način, potek in izid volitev ter nas seznanja z vsemi kandidati, ampak predvsem zato, ker nam spregovori o položaju Frana Levstika, ki je bil od zadnjih volitev 21. junija prejšnjega leta prvosednik društva, zdaj pa je popolnoma pogorel. »Oddanih je bilo,« pravi zapisnik, »volilnih listkov 46 in sicer 32 od tukajšnjih udov in 14 od vnenjih. Gosp. Regali ni volil in naznanja na listu 47 da izstopi iz subjektivnega uzroka.« Pri volitvi prvosednika je dobil Grasselli 39, dr. Bleiweis (Karel) 3, Murnik 2 in Levstik tudi 2 glasova. Za blagajnika je bil izvoljen Žagar s 45 glasovi. Od kandidatov za odbornike so dobili največ glasov: Jurčič 46, Guttman, Murnik, Nolli, Valenta, Lavrič in Stritar po 45, Bleiweis, Kandernal in Cegnar po 44, Ravnikar Fr. 43, Peklukar 42, Serneč in Alešovec po 34, Drahsler in Šolar po 31, Drenik 30 in

Souvanova hiša, kjer so bile prireditve ljubljanske »Čitavnice«, od 1887—1892 pa tudi predstave Dramatičnega društva

Wilhar Ivan 29. Vsi ti — torej 18 — so prišli v odbor. Med kandidati za odbor so bili med drugimi tudi Zabukovec, Koblar, Vavru, Colloreto, Grasselli, Levstik, Papež, Levec, Svetec, Praprotnik. Levstik je dobil samo 3 glasove. Med izvoljenimi odborniki so bili štirje »vnenji«: Jurčič, dr. Lavrič, Stritar in Cegnar. Zapisnik so podpisali skrutinatorji Murnik (kot prvosednikov namestnik), Nolli (kot tajnikov namestnik), Kreč in Zabukovec. Vse kaže, da so Levstika, ki je iz Dramatičnega društva hotel napraviti »dramaturško-kritično institucijo« in od njega hotel slovensko dramatiko in ne samo diletantskega igranja (A. Slodnjak) in ki je Staroslovenecem že postal trn v peti, načrtno odrinili.

1870

Nobenega dopisa oz. listine.

1871

1. Pismo odbora DD škofu J. J. Strossmayerju 22. julija (2 strani in pol).
2. Zapisnik prve seje — 16. avgusta (stran in pol).
3. Zapisnik druge seje — 24. avgusta (stran in pol).

K 1: Gre za osnutek, ki ga je pripravila Nollijeva roka, ki je večkrat prečrtan in spremenjen in ki sta ga v imenu odbora podpisala prvosednik Grasselli in tajnik Nolli. Zaslužnemu škofu, ki se je prav takrat mudil na

Slovenskem, sporočajo, da ga je občni zbor DD 29. maja 1871 z ozirom na »sijajne zasluge za razvitek i povzdigo jugoslavenske umetnosti i znanosti« izvolil za svojega prvega častnega člana. Javljajo mu, da se je tehnična izdelava diplome zelo zakasnila in tako zakrivila odboru neljubo zamudo. Nato se odbor »osmeluje« na kratko poročati o namenu in dosedanji dejavnosti društva: »Osnovano l. 1867. si je postavilo društvo velevažno nalogo, gojiti slovensko dramatično umetnost po izdavanji slovenskih igrokazov in napravljanji gledaliških predstav. V prvih treh letih izdalo je 3 letnike »Slovenske Talijs«, kakor kažejo knjige, ktere priložiti si jemlje čast odbor; v najkrajšem času izide 4. letnik, ktereга pošlje društvo Vašej prevzvišenosti z letnim poročilom, imenikom in računim, kakor hitro bode tisek dogotovljen. Leta 1869. je začelo društvo napravljati redne slovenske gledališke predstave v Ljubljani, s početka vsak mesec eno v zimskem času, lansko zimo pa tri na mesec in letos hoče štiri predstave na mesec napraviti. Vsega skupaj je napravilo društvo do sedaj 52 predstav.« Zdaj je bilo seveda treba izoblikovati tudi prošnjo za denarno pomoč. Stavek »Žalibog da denarne razmere društvu ne pripuščajo korakati naprej« so spremenili v: »Toliko storilo je dozdej društvo pri skromnih materialnih razmerah, ktere mu niso pripuščale izdatneje delati na tem za izobraževanje slovenskega naroda tako važnem polji. A trdna volja je društvu korak za korakom napredovati, da tudi Slovenci pridemo do smotra, ktereга so že dosegli srečnejši jugoslavenski bratje, do stalnega narodnega kazališča!« — Osnutek nosi reg. ševilko 742.

K 2: Zapisnik pove, da je bil hišni posestnik in trgovec Peter Grasselli ponovno izvoljen za prvosednika, za njegovega namestnika dr. Bleiweis, za tajnika Nolli. V »igralni odsek« so bili izvoljeni Bleiweis, Drenik, Jeločnik, Nolli in Žagar, v »znanstvenega« (Levstikova razdelitev odbora je torej ostala v veljavi) pa Grasselli, Erjavec, Guttman, Poklukar, Ravnikar, Stritar in Zarnik. Zvemo, da obstaja dramatična šola, saj so se »vanjo oglasile« tri nove gospodične, in da se javlja igralski kandidat Jekovec (1840—1894, igral od 1871—77), ki naj se mu dovoli enkratno igranje za poskušnjo. Omenjena je Ivanka Jamnikova (1852—1884, igrala od 1867—74, kasneje svetovalka Danila, ko je bil začetnik) in neka gospodična Ružejeva, verjetno prav tako igralka. Zapisnik omenja še dva igralca: nekega Alta, ki mu odbor zagotavlja za začetek najmanj 10—15 goldinarjev mesečne nagrade, pozneje pa primerno stalno plačo, in nekega Pegama, ki naj pride igrat za poskušnjo in »če se sprejme, se mu povrnejo potovalni stroški«. Zapisnik omenja tudi prvo povabilo na gostovanje, ki ga je poslal kaplan Mihael Lendovšek; odborniki odgovarjajo, da »društvo rado igra v Konjicah, ako kat. politično društvo prevzame vse stroške«. Odbor obravnava tudi ponudbi dveh dramatikov oz. dramskih prevajalcev: Ivanu Mohorčiču, ki je prevajal iz češčine, poljščine in nemščine, se zahvali za darovano igro »Obžetnice«, naroči mu, naj preloži neko malorusko igro, glede prevoda Goethejevega »Egmonta« pa izjavi, da ga »zdaj društvo še ne more rabiti«, a ne pove ali zaradi šibkosti prevoda ali zaradi okusa publike; nekemu Lebanu pa vrača igro »Naš Friederik«, ko ne zvemo ali gre za prevod ali za izvorno delo. Odbor sprejme željo nekega g. Kranjca (verjetno gre za podpornega družabnika društva častnika Valentina Kranjca), »naj se napravi izkaz prestavljenih iger, ktere ima društvo v rokopisu, ter naj se priobči v časopisih«, pozneje pa naj se nove igre sproti razglašajo. Zvemo tudi, da je ustanovnik društva Ivan Juvančič, »trgovski potovalec v Ljubljani«

(kakor stoji v Imeniku družabnikov DD za leto 1876/77) daroval cilindar in da je na koncu poročal še blagajnik, vendar njegovo poročilo (omenjeno kot priloga) ni ohranjeno. Znano je število od zadnje seje sèm odposlanih dopisov (20), število došlih pa ni omenjeno.

K 3: Odbor se je ponovno sestel že čez osem dni, iz česar lahko sklepamo, da je bil zelo delaven. Razpravljal je a) o datumu prve predstave v novi sezoni (»natančni repertoire do novega leta bode sestavil igralni odsek do prihodnje seje«), b) o angažmajih in igralcih nasploh, c) o finansiranju in č) o izvirnih igrah.

a) Prva predstava bo 14. septembra, igrala se bo igra v dveh delih »Išče se odgojnik«, *sodelovala bosta pevski zbor čitalnice in Sokol*.

b) Igralni odsek »izreka konečno željo da se engagementi skoraj sklenejo«. Bleiweis predlaga, »naj se koj piše« nekemu g. Walburgu, Nollu pa, naj se Spindlerju, Pegamu, Jekovcu in Rossovi ter Krajnerjevi pošlje igrice »Bob iz Kranja« in se jih povabi za 10. september k »poskušnji« v Ljubljano.

Sledila je razprava o plačah in nagradah igralskega osebja. Tako se Rossovi ponudi 40 gold. na mesec »za početek«, Brussovi 35 in 2 gold. igralne nagrade, Podkrajškovi 30 in prav tako 2 gold. igralne nagrade.

Srečamo se z imenom igralca Julija Šušteršiča-Sršena (1843—1912, igral v Ljubljani in Trstu), kateremu »naj se piše, da odgovori na ponudbo, katero mu je stavil odbor«.

c) Prvosednik Grasselli stavlja »nujni predlog zarad prošnje na deželni zbor za denarno podporo in hvala za dosedanjo«.

č) Noll predlaga, naj se v časopisih objavi »prošnja do slovenskih pisateljev, naj pošljejo svoje že izdelane igrokaze društvu v porabo«.

1872

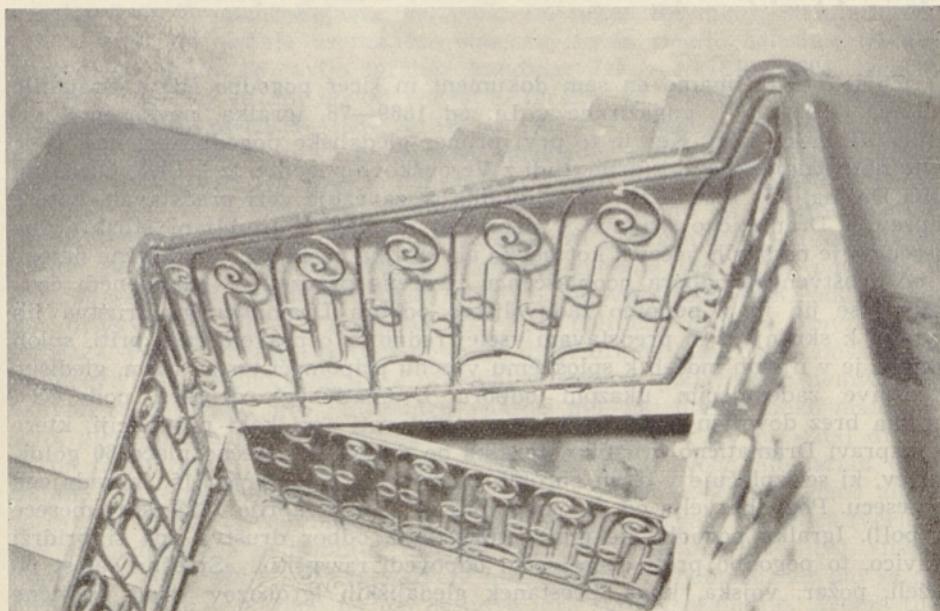
Za leto 1872 imamo en sam dokument in sicer pogodbo DD z Dragojilo Odijevo (1841—1901, angažirana v Lj. od 1869—78, igralka, pevka in voditeljica dramske šole). Ker je to prvi primer gledališke pogodbe pri nas, si jo velja natančneje ogledati (prim. tudi z Verovškovo pogodbo iz l. 1895, Gled. list SNG Drama, Lj., 1964/5, str. 253). Igralka se zavezuje »pri predstavah, katere napravlja Dramatično društvo v deželnem gledišči v Ljubljani štirikrat na mesec, to je na štirih večerih kot pevka ali igralka nastopiti, vse dotične naloge ji po društvenega odbora pooblaščenca izročene prevzeti, v odmejenem času naučiti se jih in v popolno zadovoljstvo odbora Dramatičnega društva jih izvršiti, k skušnjam in predstavam vselej redno in o pravem času priti, sploh kolikor je v njenih močeh k splošnemu vspehu pripomoči ter se vsem, glediške predstave zadevajočim ukazom odbora Dramatičnega društva podvreči«. Igralka brez dovoljenja odbora ne sme sodelovati »pri kakih produkciji, ktere ne napravi Dramatično društvo«. Igralka bo dobivala mesečno plačo 60 goldinarjev, ki se izplačuje v dveh obrokih po trideset goldinarjev 15. in zadnjega v mesecu. Pogodba velja od 15. novembra 1872 do 1. aprila 1873 (štiri mesece in pol!). Igralka pogodbe ne more odpovedati, odbor društva »pa si pridrži pravico, to pogodbo proti enomesečni odpovedi razrušiti«. »Splošna žalost po deželi, požar, vojska, kuga, prestanek gledaliških igrokazov vsled politične okolnosti upravičuje odbor Dramatičnega društva to pogodbo takoj razrušiti. Isto tako ima odbor Dramatičnega društva pravico, to pogodbo takoj razk-

niti, ako bi gospa Dragojila Odijeva ne bila zmožna spolnjevati dolžnosti, ktere je v tej pogodbi prevzela, ali če bi se proti društvu ali njegovim zastopnikom z besedo ali dejanjem hudo pregrešila.« V primeru bolezní si pridrži odbor pravico »po svojem prevdarku mesečno plačo ji ali izplačevati ali pa ustaviti«. Sedmi člen navaja: »Kdor brez temeljitega uzroka o napovedanem času k skušnji ne pride, ali sploh vspešni napredek skušenj moti, zapade po odločitvi odbora kazni 1 do 3 goldinarjev; isto tako, kdor naloge o pravem času (tj. manjše tri dni, večje teden dni pred predstavo) prejete pri predstavi ne zna, zapade po odločitvi odbora kazni 2 do 5 goldinarjev. Osmi člen govori o garderobi: »Gospodje si imajo tako imenovano francosko garderobo in potem malo garderobo, obstoječo iz peres, tricots, rokavic, itd. — gospe in gospodične pa vso garderobo, izvzemški moške obleke, na svoje troške preskrbeti.« Na koncu stoji še poseben, z roko pisan člen (kajti pogodba je razmnožena kot formular), veljaven le za Odijevo: »Gospa D. O. se zaveže tudi podučevati igralke dramatičnega društva v igranji jim odločenih nalog.«

1873

Iz leta 1873 je ohranjenih šest sejnih zapisnikov in Nollijeva prošnja za dopust.

1. Zapisnik 7. seje odbora dram. društva 28. 1. (stran in pol). Prvosednik je še zmeraj Grasselli, med odborniki opazimo novo ime: zdravnik dr. Josip Vošnjak. Seja je bila kljub odsotnosti bolnega blagajnika skoraj v celoti — le tajnik Nollí je še poročal »o delovanji društva in o došlih dopisih« — namenjena določanju nagrad in izrekanju pohval. Za nagrado je zaprosil sluga

Stopnišče v Souvanovi hiši

Ahačič in jo tudi dobil (15 goldinarjev), medtem ko pevec in igralec Josip Paternoster (1847—1903, nastopal v letih 1869 do 1875) zve, »da se bode na posebne zasluge ozir jemal po končanej saisoni«. Nagrade se določijo za polovico decembra in za januar. Tako dobi na pr. Juvančič (verjetno tisti, ki je avgusta 1871 društvu poklonil cilinder) za 3-kratni nastop 15 goldinarjev, Sos za 2 nalogi 5 goldinarjev, Sturm za 6 nalog prav tako 5 goldinarjev, Alt za 4 naloge 5 goldinarjev itd. Srečamo se z imeni: Bizjak, Drahsler, Trdina, Eržen, Š. Paternoster, Rus, Podobnik, Koricki, Feigel, Miheljač, Rahnetova, Pardubska, Nollijeva, Förster, Valenta. Med njimi zagotovo niso samo igralci, ampak tudi delavci (Feigel) in glasbeniki, tako na pr. tudi Schinzl, ki je dobil nagrado za instrumentiranje. Nagrado je dobil tudi zbor — »v višini kakor navadno«.

Na koncu se je govorilo še o veselici, katera bi se napravila igralcem in igralkam. Stvar »se principiелno dovoli, a izvršitev odloži na drugo sejo«.

2. Zapisnik 8. seje, ki je bila natanko mesec dni kasneje — 28. 2. (dve strani).

Razpravljalo se je o nagradah, o predstavah v korist Jenkovega spomenika, Mandelčevega nagrobnika in novomeškega narodnega doma, nazadnje pa še o omenjeni veselici »za igralski personal« (glej zapisnik sedme seje).

Prevajalcu Davorinu Hostniku — prevedel je vsaj 30 iger — se dovoli za prevod »Marie-Jeanne« honorar 25 goldinarjev z dostavkom, da igro popravi po francoskem originalu. (Omenjena igra francoskih pisateljev D'Enneryja in Malliana je bila prva francoska drama na slovenskem odru — upriz. 1873.) Drahsler je v januarju prejeto nagrado (30 gold.) prepustil društvu, za kar se mu odbor pismeno zahvali. Odbor sprejme povišanje najemnine za sobo in druge pritikline, ki jih je najel od Čitalnice.

V plačilnem seznamu (nagrade) za mesec februar so prvič omenjena še naslednja imena: Rahnetova A. in N., Pavškova, Tekalčeva, Vizjak, Jeločnik, Podobnik, Meden (Ivan, pevec in igralec v Čitalnici in DD od 1869—86). Zbor dobi nagrado »po ukazu regisseurja, moški I. vrste za Kralj Vondra dobe po 3 fl«.

Pa veselica? O nji omeni dr. Zarnik, »da je razglašeno, da se napravi, g. Žagar je zoper to, stvar se odloži za čas po velikej noči«.

Zapisnik je Nollu na čisto prepisal šele 24. marca, podpisal ga je prvoednikov namestnik dr. Karel Bleiweis. Torej gre vsekraj za Karla in ne za očeta slovenskega naroda.

3. Zapisnik 9. seje, slab mesec kasneje — 24. marca (dve strani).

Odborniki so najprej razpravljali o tiskanju Talije: Žagar svetuje, naj se knjige za leto 1872/73 »dadó tiskati v Egerjevi in v Narodni tiskarni, da se kar narhitreje mogoče izvrši tisk«. Obenem se bo tudi videlo, »katera tiskarna bode ceneje in lepše izvršila delo«. Drenik se strinja, a predlaga, naj bi se Narodni tiskarni dalo dve tretjini dela, »ker bo lože izhajala«. Sklene se: blagajnik in tajnik naj pozvesta za cene, potrdi se Žagarjev predlog, znanstveni oddelek naj odloči igre za tisk, korekture naj oskrbuje tajnik, »priredjenje« rokopisov pa g. odborniki znanstvenega oddelka.

V drugem delu seje je odbor obravnaval novico, »da hoče g. Kotzki (ravnatelj nemškega gledališča) za prihodnjo saisono v nedeljah popoldne igrati, kadar bodo slovenske predstave«. Odborniki so se uprli z zelo ostrimi izjavami:

Žagar: »To je vprašanje eksistence, neprilичnosti bi bilo mnogo v razvrstitvi med igralci samimi in publikumom, kdo bi hotel v spriden, vsmraden zrak, pa tudi financijelno važna je stvar, narmanj tisoč goldinarjev bi škodovalo dram. društvu, s tem hočejo nemškutarji uničiti slovensko Talijo, on (Žagar) slovesno protestira, da bi se kaj krhalo na bornih štirih predstavah dram. društva.«

Tajnik Nolli »misli, da brez dolge debate bode odbor enoglasno zoper to, da bi se dovolila tirjatev nemškemu gledališču.«

Sprejme se Guttmanov predlog, »da se za zdaj naredi uloga, da se pri odločitvi te stvari zasliši mnenje dram. društva in da se ne prezirajo njegove pravice«. Guttman se ne more odreči pikri pripombi, »da mora imeti g. Kotzki letos dobre dohodke, ker se sam ponuja za drugo leto«.

Zadnji odstavek se glasi: »V zastalih po naključji založenih prošnjah na podporne komiteje ruske se da tajniku absolutorium z nalogom, da se z letošnjimi knjigami pošljejo g. Rajevskemu (biskupu pri ruskem poročništvu na Dunaju, ki je postal kasneje častni družabnik DD) z zahvalo za darovane ruske igre.« (Če sem prav razumel, so tu mišljene prošnje za podporo, ki jih je DD preko Rajevskega naslovalo na ruske podporne komiteje.)

Grassellija ni bilo na seji, vodil jo je dr. K. Bleiweis.

4. Zapisnik 12. seje — 15. aprila (3 strani). — Deseta in enajsta seja sta torej bili med 24. 3. in 15. 4. (v treh tednih kar štiri seje! — zaradi zahteve oz. namenov Kotzkega, zaradi finančne stiske?).

Seja je bila vroča, saj je Žagar takoj na začetku poročal o »slabem položaji blagajnice«. Po mnenju Bleiweisa, Žagarja in še katerega ne preostane drugega kot »da se neha igrati«, »ker le tako se more društvo ogniti še večega deficita«. Zarnik in Nolli sta proti, saj ni dovolj razlogov za to, »da se naenkrat ovrže zadnji sklep odborov, da naj se igra cel mesec april«. Po končani debati izglasujejo, »da se sklene saisona in ne igra dalje in vsled tega se sprejme dan četrtek 17. (kot zaključek sezone) in igra ‚Marie-Jeanne‘«. (Vošnjak, Zarnik, Nolli zoper, Guttman, Žagar, Bleiweis, Grasselli za.)

Z »blagodejnimi predstavami« (verjetno za Jenkov, Mandelčev spomenik) bo komaj kaj, saj »nij bilo mogoče pridobiti godbo zastoj ali za znižano ceno«. Predstava v korist novomeške čitalnice pa bo lahko le tedaj, če bi igralci sodelovali brezplačno. Vendar je ni mogoče črtati ali preložiti; že zaradi reklame jo je treba dati *zdaj*. Grasselli ob tem omeni, »da bi se igralci prikupili, če igrajo enkrat zastoj«.

Razgovor o repertoarju za sezono 1873/74 se »glede važnosti predmeta« odloži na prihodnjo sejo.

Na koncu sta padla še dva zanimiva predloga, katerih obravnava pa se tudi odloži na prihodnjo sejo:

a) »Guttman stavi svoj predlog: ker po odgovoru deželnega odbora nij upanja, da bi se število dramskih predstav povzdignilo čez štiri na mesec, bi bilo premisliti, ali se ne prepusti vsa osnova slovenskih predstav direktorju Kotzkyju, društvo bi si pridržalo kontrolo itd.« Torej skoraj popolna predaja!

b) »G. dr. Zarnik omenja, da misli napraviti komité, da bi se pobirali doneski za podporo dobrih igralnih moči čez poletje. Nemški teaterski komité daruje tisoče vsako leto za princip nemčizma, storimo tudi mi kaj. On (Zarnik)

na primer se zaveže dati 5 fl. na mesec v poletnih mesecih. Ali naj odbor vzame to stvar v roke, ali bo pa sam organiziral.« Spričo resnice, da je dobival igralec plačo samo štiri mesece na leto (»prim. pogodbo DD z Odijevo), je Zarnikov predlog ne samo stvaren, ampak tudi človeški.

Toda zapisnika naslednje — 13. seje — ni.

5. Zapisnik 14. seje — 26. maja (ena stran).

Tokrat so se odborniki vrteli največ okrog komika Peregrina Kajzelja (1844—1892), ki je društvu podaril »Krojača Fipsa« — igro in vse vloge. Po Grassellijevem predlogu naj mu društvo poleg zahvale povrne »faktične stroške prestavljanja«, po Guttmanovem pa procente, ki jih je plačal društvu od svoje benefične predstave. Nolli je proti Guttmanovemu predlogu, ker bi bilo tako »ravnanje nekonsekventno nasproti drugim igralcem, ki so tudi plačali procente«. Tako je bil Guttmanov predlog odklonjen. Določi se datum predstave v korist novomeškega narodnega doma — 7. junij. Določi se datum občnega zbora — 15. junij. Datum naj se takoj objavi v SN in N. Takoj naj se dá v natis imenik, »sporočilo« (poročilo) pa naj se izdela do prihodnje seje.

6. Zapisnik šestega rednega občnega zbora Dramatičnega društva 15. junija (2 strani) se glasi:

Navzočih je kacij 30 družabnikov.

G. prvosednik Grasselli prične zbor z ogovorom. Občni zbor se je po pravih malo zakasnil. Delavnost društva je težavna, marsikaj je oviralo uspešno delovanje, posebno ker se je pomoč od nekterih društvu odtegnila, vsled krive misli, da ono rivalizira ali škodo dela drugim narodnim društvom.

Tajnik bere svoje poročilo.

Po predlogu gospoda prvosednika pritrди zbor še posebej hvali sl. dežel-nemu zboru za subvencijo in igralnim močem za sodelovanje pri blagodejnih predstavah. Isto tako izreče svoje pomilovanje posebno izgubi ustanovnika barona Cojza in pisatelja Kranjca Leopolda.

G. blagajnik poroča o denarnem stanju društva. G. Prvosednik izreka hvala g. blagajniku za njegovo brezplačno trudapolno delovanje, ktorej zbor pritrди s Slava in Živio-klici.

Za pregledovalca računov se volita po nasvetu g. Jurčiča, kateremu zbor pritrди, gg. Širca Ernest in Oblak Josip.

Za skrutinatorje se izvolijo gg. Guttman, Jereb in Železnikar.

Voljeni so: za prvosednika g. Grasselli s 54 glasovi, g. Žagar za blagajnika s 50 gl., v odbor gg: Pletršnik s 50 gl., g. Dr. Vošnjak z 49, g. Dr. Bleiweis z 49, g. Erjavec z 48, g. Jurčič z 48, g. Dr. Zarnik s 47, g. Stritar s 45, g. Nolli s 44 gl. in g. Levstik z 38, g. Guttman s 45 gl.

G. Grasselli izreče hvalo za skazano zaupanje, rad bi bil odstopil komu drugemu častno mesto glede na neprijetne skušnje v društvenem življenju.

G. Žagar se zahvali in izreče, da sprejme volitev, čeravno bi rad odložil butaro. — Živio!

G. Jurčič interpeluje: kako je s podpornim komitetom? (Glej Zarnikov predlog na 12. seji.)

G. prvosednik se sklicuje na tajnika, kateri odgovori, da namenjene seje za gledališki komite pred zborom še ni bilo, on je nabral nekaj, za ostalo bo morda g. blagajnik vedel, kateri pa izreče, da mu ni nič znano.

V Ljubljani 15. junija 1873.

Grasselli

Josip Nolli, tajnik

7. Nollijeva prošnja za dopust — 9. julija — reg. št. 1284 (ena stran).

Nolli se hoče kot zastopnik Sokola udeležiti Jungmanove slavnosti v Pragi in nato še razstave na Dunaju. Prosi za tritedenski »odpust« (do konca julija) in želi, da se mu julijska plača izplača še pred odhodom. Zaradi nujnosti prosi »za rešitev per circulandum«.

O prošnji so odločali: Grasselli — brez pripombe; Bleiweis: »naj se mu dovoli, a imenuje v osobi g. Šmida namestnika, da ne bo dramatična pisarna zapuščena in se vendar delati more«; Jurčič, Levstik in Vošnjak — vsi trije enako: »Naj se dovoli«; Zarnik: »Naj se to dovoli Nolli-tu, a za namestnika priporočam g. Geceljna«; Žagar: »Zadovoljen si tem dostavkom, da naj g. Gecelj prevzame začasno tajniška opravila«; Guttman je najprej zapisal: »Naj se dovoli z dostavkom, da ima g. Nolli za namestnika skrabeti«, kar je potem prečrtal in napisal naslednje: »Naj se dovoli s tem, da g. Nolli enega iz med gospodov odbornikov naprosi, da začasno za njega upravlja tajniški posel. Odločno smo pa zoper to, da bi se komu, ki ni odbornik društva tajniški posel izročil, kjer bi bilo to po mojih mislih tudi zoper pravila.«

Guttmanova ihta velja predlaganemu Josipu Geclju (1834—1907), uradniku, ki je bil v gledališču režiser, prevajalec in v dobi pred Borštnikom tudi najslavnejši igralec.

1874

Iz tega leta so na voljo samo tri listine: dva dopisa na deželni odbor in prošnja »služabnika« DD Karla Ahačiča za zvišanje plače.

1. Dopis (oz. osnutek) deželnemu odboru z dne 4. aprila, št. 1410 (stran in pol). Gre za enega odzivov odbora DD na poskus direktorja Kotzkija, ki smo nanj naleteli že v prejšnjem letu (glej 9. seja — 24. 3. 1873). Vse kaže, da je bil deželni odbor Kotzkijevemu načrtu naklonjen in je v tem smislu tudi pisмено posredoval pri odboru DD. Obravnavano pismo je odgovor na to posredovanje. Objavljamo ga v celoti:

Slavni dež. odbor!

Na cenjeni dopis slavn. dež. odb. od dne 28. 3. t. l. št. 1870 si daje podpisani odbor čast sledeče odgovoriti:

1. Da dram. društva odbor niti ene niti druge njemu v navedenem dopisu stavljenih ponudb gosp. Kotzkija sprejeti ne more, da je pa dram. društva odbor pripravljen gosp. Kotzkiju svojo pravico, dajati slovenske predstave v dež. gledališči za prihodnjo sezono odstopiti, ako g. Kotzki dram. društvu daje glede repertoira in glede izvršitve slovenskih predstav one garancije, katere zahtevati je podpisanemu odboru dolžnost. Dram. društva odbor je tedaj pripravljen v tej zadevi stopiti z gosp. Kotzkijem v dogovor in prosi, da bi slavni dež. odbor blagovolil g. Kotzkiju to naznaniti in potem, ako bi imel ta dogovor

uspeh, povabiti podpisani odbor, da formulira garancije, katere bode zahteval od g. Kotzkija, katere bi se potem imele sprejeti v pogodbo, ki jo bode sklenil sl. dež. odbor z g. Kotzkijem za prihodnjo gled. saisono.

2. Ako pa ta dogovor z gospodom Kotzkijem ne bi imel uspeha, in ako ne bi bilo mogoče slavnemu deželnemu odb. dosedanje število slovenskih večernih predstav dram. društva pomnožiti, prosi podpisani odbor, da se njemu deželno gledališče prepusti za prihodnjo sezijo pod istimi pogoji kakor je bilo to v pretečeni seziji.

3. Glede dež. gledališkega fonda ponavlja podpisani odbor svoje sl. dež. odboru v tej zadevi uže večkrat predložene prošnje.

V Ljubljani dne 4. aprila 1874.

V imenu odbora
Grasselli mp.
J. Nolli mp.

2. Dopis (oz. dopolnilo k obširnejšemu dopisu, ki ni ohranjen) z dne 22. 9., št. 1499 (dve strani).

V neohranjenem celotnem dopisu je bila obrazložena poraba od deželnega odbora prejete podpore. Tej obrazložitvi naj bi sledil naslednji vrinek:

Posebno neugodno je bilo denarno stanje društva po finančnih krizah zadnjih dveh let, katere so deloma prouzročile slabije obiskovanje slovenskega gledališča in tako posredno škodovala društvenim dohodkom, tako da je imelo društvo koncem saisona znatni primanjkljaj, katerega se mu je vendar posrečilo poravnati po privatnih nabirah slovenskih domoljubov. Akoravno si je v teku zadnjih let društvo omislilo že lepo zbirko dobrih igrokazov in operet, katere reprezentujejo znamenito svoto kapitala, katero obdrži svojo stalno vrednost za društvo, vendar mu je treba — ker je repertoire še premajhen — vedno še skrbeti za nove igrokaze in operete, kar prizadeva mnogo stroškov. Zato tako se množijo skoraj od leta do leta tudi stroški gledaliških predstav, akoravno si je odbor društva svest narvečje varčnosti, katerih pa društvo brez izdatne podpore nikakor ne more zmagati... Zaupno se tedaj tudi letos itd. itd. vide 28. 10. 1872. ter prosi najudaneje: Veleslavni dež. zbor etc. etc. vide 22. 11. 1873.

1. — oziroma povišati lansko podporo 2.400 fl.

2. — —

V Ljubljani 22/9 1874

Odbor Dram. dr.
Dr. Bleiweis K. mp.
J. Nolli mp.

3. Ahačičeva prošnja za povišanje plače z dne 30. 9., št. 1516 (ena stran).

1882

Od Ahačičeve prošnje v jeseni 1874 pa vse do vabila na sejo, napisanega 5. 1. 1882, nimamo v evidenci niti ene listine, ki bi sodila v arhiv DD.

V letu dvainosemdesetem premoremo vsega skupaj troje s črnilom napisanih vabil na sejo odbora in na istih vabilih troje s svinčnikom napisanih sejnih zapiskov.

1. 5. 1. vabi prvosednik Murnik odbornike na sejo s pomembnim dnevnim redom: 1. volitev prvosednikovega namestnika, 2. volitev tajnika, 3. razdelitev odbornikov v znanstveni in igralni razdelek, 4. poročilo o tiskanih igrah zadnjega leta, 5. razgovor o igrah, ki naj bi se natisnile 1882. leta in 6. nasveti posameznih gg. odbornikov. Povabljeni so bili: Bleiweis, Grasselli, I. Hribar, koncipist pri finančni prokuraturi Jan, dr. Stare, F. Levec, Pleteršnik, dr. I. Tavčar, prof. kandidat Trtnik, Wiesthaler in dr. Zarnik. Seje, ki je bila še isti dan, se niso udeležili Bleiweis, Hribar, Levec in Pleteršnik.

Za tajnika je bil z aklamacijo izvoljen Trtnik, za namestnika prvosednika I. Hribar. V znanstveni razdelek so bili izvoljeni Wiesthaler, Pleteršnik, Trtnik, Tavčar, Hribar, Zarnik in Levec, v igralnega pa Stare, Bleiweis, Jan, Grasselli in Trtnik. V tisk bodo šle tri knjige: »Revizor«, »Ivan Grozni« in »Deborah«. Omenjen je tudi »Materin blagoslov«. Grasselli omeni, da bi se bilo treba zastran igre »Deborah« pogoditi z Mosenthalovimi pravnimi nasledniki. Murnik želi, da člani znanstvenega razdelka pregledajo poljske, češke, ruske, nemške in laške igre (najbrž tiste iz knjižnice). Zapisana so imena treh prevajalcev: prof. Franca Hubada, župnika Lavoslava Gorenjca in »fajmoštra« Ivana Vesela, slednjega prav gotovo v zvezi z »Revizorjem«.

2. Murnik je znova vabil 10. 1. (Seja istega dne ob šestih.) Pogovarjali naj bi se še o dopisu odbora za Bleiweisov »spominek« in o igrah, »ktere je deželni odbor vrnil v presojo«. Manjkali so Wiesthaler, Tavčar in Hribar (slednji že drugič).

Predsednik prebere dopis deželnega odbora z dne 2. 1. o subvenciji in o 4 igrah »v oceno poslanih«. Igro »Tujec« vzame v oceno Grasselli, o »Veroniki Deseniški« sklenejo, da jo bodo poslali »z vljudnim pismom« gosp. Stritarju, šaloigro »Črnogorka« bo ocenil Levec, šaloigro »Monsieur« (ali Par, verjetno Pardon, monsieur) pa Kersnik. Zatem prvosednik prebere dopis (6. 1.) »odbora čitalniškega o imenovanji dveh udov v odbor za Bleiweisov spominek«. Izvolijo Hribarja in Murnika.

3. Tretje vabilo je datirano z 11. majem. (Seja istega dne ob šestih.) »Vrsta razgovorov« (dnevni red) je bila tale: 1. Dopis deželnega odbora zaradi predstav v deželnem gledališču, 2. dopis odbora za Narodni dom, 3. poročilo tajnikovo, 4. poročilo blagajnikovo, 5. poročila in nasveti posameznih odbornikov. Seje so se udeležili: Stare, Zarnik, Wiesthaler, Grasselli, Pleteršnik, Levec, Tavčar in še nekdo, ki se je nečitljivo podpisal. Zapisnika ni, kajti s svinčnikom napisane sejne beležke na četrti strani iste pole nosijo napis: Seja 22. 10. 84. Preden si jih ogledamo, prelistajmo še tri listine iz leta 1883.

1883

Spet je pred nami troje vabil k seji odbora DD.

1. Murnik vabi 27. avgusta k razgovoru o pripravah za tiskanje knjig in o pripravah za predstave. Zapisnika ni.

2. Murnik ponovno vabi 3. novembra in ne navaja dnevnega reda. Zapisnika ni.

3. Murnik vabi 13. novembra, seja bo ob pol šestih v pisarni Matice Slovenske. Ena sama točka: Razgovor o udeležbi društva »pri otvorenji gledališča v Pragi«. Vabljeni so: Bleiweis, Celestina, Hribar, Jan, Pleteršnik, Stare, Trtnik,

Valentinčič, Wiesthaler, Žagar in Zarnik. Zapisnik dá slutiti, da so razpravljali v ognju slovanskega zanosa. Sklenejo, da za DD pošljejo v Prago Pleteršnika, za Narodni dom pa bo šel Hribar.

1884

Za to leto najdemo le dva zapiska s svinčnikom.

1. Najprej tistega z datumom 22. 10., ki smo ga že omenili pri listinah iz 1882. Potek seje je zapisan dokaj zmedeno in lakonično, tako da marsičesa ni moč razumeti. Jasno je razvidna le dokajšnja razgretost, posebno vznemirjen je Stare. Vse kaže, da se mu je vse skupaj uprlo in da ne more več. Zapisano je trdo vprašanje: »Ali se bo igralo ali ne?« Murnik: »Stare naj zopet skrbi za kako predstavo, zraven naj si zbere enega, ki mu naj pomaga.« Bleiweis (verjetno cika na Stareta): »Vedno iste igre, to ne gre. To je muka za občinstvo. Igre nove pripraviti. Sedaj nimamo nič novega.« Celestina: »Naše igre so za maso, dobrih ne bomo nikoli imeli, ker nimamo boljših igralcev.« Stare izjavi, da noče več vsega, da bo na koncu leta izstopil iz odbora. »Drug gospod naj prevzame,« pravi, »jaz sem 6 let delal, da bi društvo ohranil, a sedaj gremo nazaj. Pridobil nisem nikogar novega.« Žagar ga prosi, naj dela vsaj še dva meseca. Stare pravi, da so sitnosti silno velike. »Statisti,« pravi, »Mondheim, igralci, prositi, miriti.« Bleiweis poudarja svoje prejšnje besede. Valentinčič: »Brez Stareta ne bo več predstav, treba mu je zahvalo izraziti.« Stare izjavi, »da se mladi nič ne brigajo«. Murnik: »Delo Staretovo se je pripoznavalo javno.

Sauvanovo hišo podirajo

Da so bremena velika, to je res. Pa vsak mesec le eno predstavo napravimo.« Celestina predlaga, da bi kak drug odgovornost prevzel, »artistično stvar pa naj Stare prevzame«. Če prav razumem, je odbor sklenil, »da bo za to sezono (Stare) pri priredjenji (? nekakšna režija) sodeloval s pomočjo *odborovo*.« Sklene se — najbrž zaradi težav v zvezi z nagrajevanjem — da bo »po predstavi precej seja in se določi, koliko se da vsakemu«. (Tudi izplačevanje nagrad je bila Staretova naloga.)

2. V to leto sodi tudi zapis na poli, ki je na nji prvo vabilo iz l. 1883. Na četrti strani te pole je zgoraj dokaj nerazumljiv zapisnik neke nedatirane seje, spodaj pa beležka o občnem zboru 8. 11. 1884.

V zapisniku je omenjeno ime šolskega ravnatelja Dominka in neka Bežkova igra, ki da jo vzame Pleteršnik. Zanimiv in nerazumljiv je stavek iz diskusije: »Deželni zbor. Letos ne več podpore kot dosedaj prositi. 1000 kakor dosedaj je dovolj.« (Murnik.) Zanimiva je Zarnikova pripomba: »Igre neradi poslušajo ljudje.«

Celotna beležka k občnemu zboru:

»Natančen račun, hvala torej Staretu občnega zbora. Slike Umelecke besede naj dobi. Pleteršnik nasvetuje, da bi Murnika, ki odloži svojo čast, prosili, da bi kot odbornik ostal naklonjen našemu društvu.«

Od te beležke (8. 11. 1884) pa do l. 1889 je spet praznina.

1889

Iz leta 1889 imamo dve listini: Proračun o troških in dohodkih DD za leto 1889 in listino z datumom 13. oktobra, naslovljeno na prof. Gerbiča, ki javlja imena tistih, ki so bili povabljeni k skušnjam za opereto: Bajec, Dražil, Gostičeva, Hribarjeva, Gizela Nigrinova, Pavšek, Perdan, Ravnikar, Seljak, Slavčeva, Borštnik-Zvonarjeva in neka »gospica pri Šumiju«. Sledi opozorilo: »Pri prvi skušnji blagovolite naznaniti dan prihodnje skušnje, tako bodi Vaše ustno vabilo pravomočno. Imena onih, ki zamude kako skušnjo, izvolite pisati na to polo ter jo na dan operete (kadar se bode igrala) dostaviti tajništvu Dram. društva, ker se bode na take zamude strogo gledalo pri odmerjanju nagrade.«

Sledi še naslednje:

»Gospice Gostičeva, Giz. Nigrinova, Slavčeva, Zvonarjeva, vezane so vsled pogodbe, z Dram. društvom sklenjene, sodelovati pri zborih; takisto člana slovenskega gledališča Perdan in Ravnikar. Iz Prage je došlo poročilo, da dobdemo sv. Mikulaša in „Stareho ženiha“.« Podpisan je tajnik Anton Trstenjak.

1891

2. 4. je tajnik Trstenjak v imenu igralnega odseka DD poslal naslednjo »Okrožnico«: »Gospod Gerbič želi, da se še ta mesec dne 26. priredi opereta. Doba je pozna zategadelj prosimo, naj gospoda izreče svoje mnenje.« Predsednik Bleiweis je odgovoril z ne, Vošnjak prav tako, Ivan Železnikar z da, ob imenu dr. Majarona pa je prostor prazen.

Razen »okrožnice« sodi v to leto še beležnica, ki je vanjo Trstenjak zapisoval datum in trajanje posameznih vaj v obdobju od 1. 10 do 31. 12. in nato v letu 1892 od 4. 1. do 24. 4.

1892

Iz zadnjega leta v obdobju, ki ga pregledujemo, je v Slovenskem gledališkem muzeju največ listin — kar 10:

1. 19. aprila poroča odbor (dve strani in pol, tajnik Trstenjak) slavnemu deželnemu odboru kranjskemu o sklepih »glede slovenskih predstav v novem deželnem gledališču.« Odbor Dramatičnega društva si pridrži pravico otvoriti prvi slovesno novo deželno gledališče. Glede lož terja odbor, da se popolnoma ločijo oz. oddajajo posebej za slovenske in posebej za nemške predstave. Lože za slovenske predstave »oddajo se potom dražbe«. Tretja točka govori o igralnih terminih: DD sme igrati po dvakrat na teden in si sme izbrati en teden predstave na sredo in soboto, drug teden pa na četrtek in nedeljo. Kadar ima DD večerno predstavo, ne sme prirediti nobeno drugo društvo dopoldanske ali popoldanske predstave. DD dobi »polovico pisarnice, primerne oblačilnice in prostore za garderobo«. Gledališka doba (sezona) traja od srede septembra oz. od 1. oktobra do cvetne nedelje. »Kar se tiče obdržavanja skušenj in drugih stvari, ki jih bode treba še ukreniti, upamo, da se bomo lahko sporazumeli s podjetnikom nemških predstav, in le udano prosimo, slavni deželni odbor blagoizvoli naj se ozirati na potrebe Dramatičnega društva ter tako pospeševati slovensko dramatiko.«

Vseskoz je čutiti vznemirjenost, ki se je ob novi gledališki hiši polastila uvod DD in njegovega tajnika.

2. Tudi občni zbor 21. 5., ki o njem nekaj malega zve mo iz s svinčnikom napisanih beležk (na 5 straneh), je potekal v znamenju zanosa in zmagoslavja. Ni težko uginiti, kaj pomenijo in kam se nanašajo nepopolni stavki: »Zahvala deželi in mestu. Vzdignemo se.« Eden izmed kandidatov za odbornika dr. Štor je zaklical: »Zahtevajmo vse nedelje!« (Se pravi: da bi DD igralo vsako nedeljo. Zahtevo je bilo treba predložiti deželnemu zboru.) Potem je nadaljeval: »Če zahtevamo vse nedelje, je to skromna želja. Nemcem pustimo celo obloženo mizo.« Ko so prešli k volitvam, je dr. Tavčar predlagal za predsednika Bleiweisa. Le-ta se je oglasil k besedi in med drugim dejal: »Treba bo agitacije. Želel bi, da se 12 mladih mož skup spravi ter agitacijo prevzame. Agitacija bode privatna. Treba bo izpodbujati občinstvo za naše predstave. Ne hodite v nemške predstave.« Zborovalci so mnenja, da ni treba »pridobitev novih udov v nemar pustiti«, a svetujejo, da je bolje, če se pismeno obrnejo na poverjenike.

Volilo je 38 udov. Največ glasov so dobili Bleiweis 38, Krisper 35, Požar in Tavčar 32, Šubic 29, Rutar 28, Drenik 27, Stare 24 itd. Predsednik je postal dr. I. Tavčar.

3. Čez dober teden — 30. 5. — je bila verjetno prva seja odbora (2 strani zapisnika). Prebrali so zapisnik občnega zbora ter izvolili podpredsednika (dr. K. Bleiweis) in tajnika (A. Trstenjak), medtem ko je mesto blagajnika ostalo prazno, »ker tega posla ni hotel nobeden odbornik sprejeti«. Začasno ga je prevzel Trstenjak. Izvolili so člane »igralnega odseka« (Bleiweis, Rutar, Požar, Stare, Šubic) in »intendancije« (Krisper, Drenik, Stare). Na koncu so se dodelile podpore: Slavčevi 40 gl. »za na Dunaj«, Perdanu in Lovšinu po 5 gold., Češarku oz. Šešarku pa 6 gold. nagrade.

4. Seje odbora 13. julija (stran in pol zapisnika) sta se udeležila tudi »kapelnik Fran Gerbič in režiser Borštnik«. Reševali so vprašanje kompetenc:

a) »Delovanje igralnega odseka določi se s tem, da on skrbi za sestavo repertoarja. V igralnem odseku nasvetuje režiser igre, ki jih potem odsek odobri ali pa za druge poskrbi.«

b) »Intendancija skrbi za igralno osebje, nasvetuje odboru, kdo naj se angažuje ter o angažmajih sklepa odbor. Takisto določuje odbor plače igralnemu osebju.«

Torej kompetence igralnega odseka, intendantice in odbora samega.

Odbor na koncu sklene, da kapelnik Gerbič prične poučevati s 1. septembrom 1892. »Njemu se poveri angažovanje tenorista za fl. 100.— in basista za fl. 60.— do 70.—. Kapelnik sploh poročaj o pevcih.«

5. Takoj naslednji dan — 14. 7. (dve strani zapisnika) — je bila seja intendantice (Krisper, Šubic, Gerbič in Trstenjak). Intendantica sklene angažirati zbor in sicer »14 moških sil in 12 ženskih sil«, skupaj 26, sestavi program za opero in opereto (11 del, med njimi »Teharski plemiči« in »Tičnik«), določi za otvoritev novega gledališča »Veroniko Deseniško« (»katero bode predelal g. Borštnik«) in prvo dejanje »Prodane neveste«, angažira za stalno Polakovo in najame vojaški orkester (za dramo po 12—14, za opero po 18—24 mož).

6. Čez teden dni je bila spet seja odbora — 21. julija (2 strani zapisnika). Spet so razpravljali o igralnih dnevih, ne da bi pri tem prišli do kakih novih zaključkov, potem pa sklenili, naj se tajnikov (Trstenjakov) spis o delovanju DD dá »v tisek« s pristavkom, da si ga odborniki pred izdajo, kateri njih to žele, ogledajo. Tudi tu — kakor na seji intendantice — pade ime dr. Eiricha, pri katerem naročajo tako operete z notnim materialom kakor tudi dramske igre. Odbor pooblasti Krisperja in I. Šubica, »da odideta k dež. glavarju radi nabave potrebnih dekoracij«. Na koncu seje Tavčar priporoča »grofa Fredra igre za naš oder«.

7. Agilni Trstenjak je pred novo sezono 9. 8. pisal 3 strani dolgo poluradno pismo Franu Gerbiču v Cerknico. Poroča mu o angažmaju dveh pevcev — Fedyczkovega in Jelinka, o vojaškem orkestru, o zboru, ki ga je povabil k zopetnemu sodelovanju, o Kukuljeviču-Sackinskem, ki je Gerbiča iskal po Ljubljani, o tem, da o »Prodani nevesti« iz Prage še ni glasu, in o tem, da je treba oskrbeti prevod »Starega ženiha«.

8. Župan Grasselli je 30. septembra spričo začetka sezone oz. predstav pozval DD (ena stran), naj v 24 urah »organe, katerih se slavno društvo v gledališkem poslovanju poslužuje, izimši one, katerim so izročena opravila čisto umetnostne vrste, imenoma semkaj (tj. magistratu) naznani«.

9. Na seji 3. oktobra (1 stran zapisnika) določijo zastopnika društva pri predstavah (Fran Drenik). Trstenjakova knjiga je šla v tisk, vsak odbornik je dobil krtačni odtis.

10. Seja 16. novembra (1 stran zapisnika) je sprejela naslednje sklepe: A. Funtku se izplača 30 gld. za prevod libreta »Stari ženihi«. Glasbeni Matici se za koncert v decembru brezplačno prepusti gledališče. Pevci in pevke Glasbene Matice so kapelniku Gerbiču obljubili sodelovanje pri operi »Cavalleria rusticana«.

III.

Kljub neznatnemu številu listin — sedemintrideset v 24. oz. 11 letih, saj je kar 13 let (1870, 1875—1881, 1885—1888 in 1890), iz katerih v okrnjenem arhivu ni najmanjšega spominka — lahko razberemo iz njih dosti resnic, podatkov in zanimivosti o delu DD:

Odbor društva, ki so ga sestavljali prvosednik, njegov namestnik, tajnik, blagajnik in 18 odbornikov in ki je deloval v treh po Levstiku predlaganih odsekih: v igralem, znanstvenem in gospodarskem (glej tudi Pravila dramatičnega društva v Ljubljani, Slovenske Talije 1. zvezek), katera — razen gospodarskega — zasledimo vseskoz do 1892, ko se izoblikujeta samo igralni odsek in »intendancija«, je z večjim ali manjšim uspehom deloval vneto in marljivo (že koj na začetku v osmih mesecih 60 dopisov), včasih že kar pikolovsko (obravnava Nollijeve prošnje za dopust 1873), kdajpakdaj tudi malosrčno in črnogledo (obdobje denarnih, političnih in organizacijskih stisk posebno v letih 1872—74 in deset let kasneje), konec koncev pa le vseskozi s prvo željo, »da Slovenci pridemo do stalnega narodnega kazališča« (1871 — Strossmayerju). Odboru je bilo skrbeti za izvirne (natečaj 1867, 1871) in prevedene igre in operete, razpravljati o »angažmajih in igralcih nasploh« (1871), prirejati predstave, izdajati Talijo, bojevati se za obstanek gledališča, za njegovo neprekinjeno delo in rast in za gmotna sredstva. Pri tem je igralni odsek skrbel za uprizarjanje del in za razpored predstav skoz sezono (za l. 1892 vemo, da je bil član igralnega odseka tudi režiser, ki je nasvetoval igre), znanstveni odsek pa je igre ocenjeval in jih izbiral za tiskanje.

Razboritejše, gledališko nadarjene ali izšolane glave odbor ni imel, saj so Levstika kar brž onemogočili. Govorimo lahko samo o delavnejših in spretnejših (Grasselli, Nolli, Žagar, Stare) ter o jasno in črnogledih (Nolli, Zarnik, Vošnjak — Bleiweis, Guttman, Žagar) odbornikih. Ni dvoma, da je društvo in njegovo delovanje (uprizarjanje iger) prav zato ostajalo vseskoz precej pri tleh, zgubljalo občinstvo in zahajalo v najrazličnejše krize, med katerimi je posebno izrazita ona »umetniška« iz l. 1884.

Res pa je, da pregrad ni bilo malo. Zelo trdna je bila politična, ki se je v letih od 1872—74 ob ponudbah ravnatelja nemškega gledališča tako usodno napela, da je izzvala klic: »Nemškutarji hočejo uničiti slovensko Talijo« in omajala domoljubno zanesljivost prenekaterih odbornikov (Guttman et comp., ki je bil že skoraj pripravljen dati Kotzkiju pooblastilo za uprizarjanje slovenskih predstav).

Kar naprej so se pojavljale finančne težave (»slab položaj blagajnice«, »deficit«, »znatni primanjkljaj«) in odbor je dvakrat razmišljal o tem, da »se neha igrati«. Ker so stroški za predstavo »od leta do leta« rasli, so bile prošnje za dotacijo — vemo, da je dotacija deželnega odbora 1873 znašala 2400 goldinarjev — pogosto na dnevnem redu odborovih sej. Zvemo za sramežljivo prošnjo J. J. Strossmayerju in ruskim podpornim komitejem, zvemo za privatne nabirke, ki z njimi poravnavaajo primanjkljaje.

Društvo so večkrat vznemirile tudi repertoarne krize: tako v sedemdesetih letih, ko je začel obisk zelo občutno plahneti, in tako tudi 1884, ko so v odboru padle ostre besede: »Vedno iste igre, to ne gre, to je muka za občinstvo« (Goethejev »Egmont« je bil na voljo že 1871, igrajo ga šele 1896) in ko je Celestina odkril še drugega grešnega kozla: igralca (»Naše igre so za maso, dobrih ne bomo nikoli imeli, ker nimamo boljših igralcev«).

Dosti težav je bilo s predstavami: z organizacijo in oblikovanjem (pomanjkanje umetniških in organizacijskih vodij — pojem »režiser« zasledimo šele ob Borštniku — dobrih igralcev, iskanje in najemanje pomoči vsepovsod: čitalnica, Sokol, vojaška godba, Glasbena Matica), s prostorom in časom. Z rednimi predstavami je društvo začelo šele 1869. Igralo se je samo v zimskih

mesecih (4 mesece). Najprej je bila po ena predstava na mesec, 1870 po tri, v letu 1871 so jih nameravali povečati na 4. Od početka pa do 22. julija 1871 je bilo že 52 predstav. Finančni učinek so zmanjševale tako imenovane »blagodejne« predstave (za nagrobnike in spomenike zaslužnih mož in sploh v domoljubne namene). 1870 je prišla prva prošnja oz. povabilo za gostovanje (v Konjice).

Iz listin je razvidna skrb odbora za Talijo in knjižnico, ki se je vztrajno dopolnjevala, saj »nakupujejo vedno nove igrokaze in operete«.

Omenjenih je samo troje izvirnih del: dve izgubljeni Tomšičevi in Jurčičeva »Veronika«. Izvirna in prevedena dela (omenjena so imena nekaterih prevajalcev — Tomšič, Mohorčič, Leban, Hubad, Gorenjec, Vesel) so ocenjevali člani znanstvenega odseka (posebej v tej službi omenjeni Grasselli, Stritar, Levec, Kersnik, Pleteršnik). Ponudi se nam tudi nekaj podatkov o honorarjih izvirnih in prevedenih dramskih del.

Leto 1892 je res prelomnica: pomeni novo upanje, nov pogum in prvi poganjek rasti v pomembnejše umetniške kvalitete repertoarja, režiranja in igranja. »Vzdignemo se.« Ob tem se začne še ena velika akcija: vzpodbujanje občinstva »za naše predstave«. Prav tega je pogrešal Zarnik, ko je 1884 zaklical v odboru: »Igre neradi poslušajo ljudje.« Vedel je, da brez vnetega občinstva ni pravega gledališča.

Precej podatkov pa iz našega gradiva načrpamo posebno o *igralstvu in igralcih*.

Razen imen, ki jih poznamo že iz Trstenjaka (na pr. Jekovec, Jamnikova, Sršen, Rosova, Brusova, Pavšek, Perdan, Gostičeva, G. Nigrinova, Bajec, Zvonarjeva, Polakova) so tu še neznana in neomenjena.

Igralčeve dolžnosti in pravice (teh je malo) so razvidne iz pogodbe z Odijevo (1872). Tudi o plačah, ki le niso bile tako zanič, zvemo kar precej: Odijeva, ki je bila med prvimi igralkami, je dobivala na mesec 60 goldinarjev, nekemu igralcu ponujajo za začetek 40, drugemu samo 10—15, tretja pa ima 35 mesečnih in po 2 goldinarja igralne nagrade. Tenoristu so bili 1892 pripravljene plačati 100, basistu 60—70 goldinarjev. Vendar je treba vedeti, da je bil igralec plačan samo v času sezone, ki pa je bila sila kratkotrajna, tako l. 1872 komaj štiri mesece in pol. Odtod Zarnikov načrt za komite, ki bi gmotno podpiral »dobre igralne moči čez poletje«. Nekaj je boljši igralec zaslužil tudi z benefičnimi predstavami, a je moral odšteti društvu odstotke od inkasa oz. dobička. Garderobo pa si je moral oskrbeti na svoj račun. Vsi igralci in igralke, tudi najboljši, so bili dolžni sodelovati v zboru. Za zamujanje in motenje skušnje so (1872) plačevali denarno kazen (1—3 gld.). Z odborom niso bili zmeraj v najboljših odnosih in tudi ne zmeraj preveč v časteh: mnogi odbornikov so bili proti veselici za igralno osebje, niso pustili, da bi kateri od igralcev prišel v odbor (čeprav samo začasno — nadomestovat Nollija), zelo so obsojali njihov pohlep po denarju (»igralci bi se prikupili, če igrajo enkrat zastonj«) in zato toliko bolj hvalili igralca Drahslerja, ki se je v korist društva odpovedal precejšnji nagradi. Zvemo, da so z igralci velike sitnosti. Stare, ki jih je kot nekakšen režiser najbolj okusil, toži o težavah z njimi: kar naprej jih mora »prostiti, miriti«. Celestina jim povrh odreka še umetniške odlike: »... nikoli ne bomo imeli dobrih iger (tj. predstav), ker nimamo boljših igralcev«. Sodba je zagotovo preostra, saj so se vsi, če so hoteli živeti, morali ukvarjati predvsem z drugimi opravili (bili so uradniki, trgovski pomočniki,

zavarovalni agenti, obrtniki). Bili so pač polnokrvni diletantje, saj se igralskih večšin — razen v dramatični šoli, ki pa je le kdajpakdaj zaživotarila — niso imeli kje učiti. (Šele 1892 je DD dalo igralki podporo za študij na Dunaju.) In končno: le kako bi bilo mogoče oblikovati kvalitetne like, če si po pravilniku dobil besedilo za glavno vlogo teden dni, za manjšo pa tri dni pred uprizoritvijo?

Iz silno revnih ostankov arhiva Dramatičnega društva smo torej iztrgali nemalo zanimivih podatkov. Ker pa ob tem nismo izčrpali nobenega posrednih virov (časopisje, predvsem SN, poročila DD v Taliji, plakati gledaliških predstav in omembe DD v korespondencah), pričujoče pisanje še ni in ne more biti popolno. Avtor upa, da bo delo do stoletnice DD opravil do kraja in si hkrati želi srečnega naključja, ki bi odkrilo nove svežnje ali še rajši kar ves izgubljeni arhiv DD.

Mirko Mahnič

L'Association dramatique entre 1869 et 1892

L'auteur de ce traité a étudié 37 documents (environ un centième) des archives de l'Association dramatique des années entre 1869 et 1892, les seuls qui se soient conservés; aucune trace n'est restée des autres matériaux. Bien que les résultats ne nous révèlent point de vérités jusqu'alors inconnues, ils nous offrent néanmoins beaucoup de petites données qui nous aideront à former une image plus claire de l'Association dramatique, initiateur du théâtre professionnel slovène, dont nous célébrerons bientôt le 100ème anniversaire. Parmi les fait plus importants il faut mentionner: Le comité de l'Association dramatique fut pendant toutes ces années très actif mais manquait de directeur ayant une formation théâtrale. Il tomba en proie au pessimisme et fut deux fois sur le point de faire cesser les représentations et une fois pensa sérieusement de céder cette tâche au directeur du théâtre allemand. L'Association souffrit de crises financières, artistiques et surtout de crises de répertoire. Un autre obstacle à sa progression fut la situation insupportable où elle se trouvait envers la théâtre allemand avec lequel elle devait partager la scène et les jours de représentation. Sont intéressantes aussi les données sur l'acteur, sur sa situation financière, son aptitude professionnelle qui était très basse, et sur le degré de sa conscience artistique. On l'engageait et payait seulement durant la saison — c'est-à-dire à peine quatre mois, c'est pourquoi il devait nécessairement consacrer la majeure partie de ses forces à sa profession principale (il était commerçant, fonctionnaire, artisan). Il devait se procurer les costumes de théâtre à ses propres frais. Jusqu'en 1892 les représentations naissaient pour ainsi dire d'elles-mêmes, la notion de metteur-en-scène étant jusqu'alors inconnue. On travaillait vite et par conséquent superficiellement. Et d'ailleurs, comment faire autrement, si le rôle principal ne devait être distribué, selon les réglementations, que 7 jours à l'avance et un rôle mineur 3 jours avant la première. Heureusement que le répertoire n'était pas exigeant. On donnait des pièces amusantes et des opérettes. L'année 1892 marque la rupture avec cette état de choses. C'est l'année où Ljubljana reçut sa première maison de théâtre.

Naši likovni umetniki in novo deželno gledališče v Ljubljani

Ko je v letu 1891 začelo rasti poslopje novega gledališča, je »gradbeno vodstvo deželnega teatra« sklenilo, da je za vsa pomembnejša likovna dela treba povabiti k sodelovanju predvsem domače umetnike. Povabilu, ki je bilo razposlano okrog 10. maja, so se odzvali — kolikor vemo iz ohranjenega dopisovanja — Ivana Kobilca iz Pariza, Ferdo Vesel iz Münchna, skupaj Alojzij Šubic in Anton Ažbe, prav tako iz Münchna, in Simon Ogrin z Vrhnike.

Ivana Kobilca se je oglasila trikrat — vsakokrat po nemško:

1. — 25. maja piše, da je pripravljena izdelati šest stropnih slik za avditorij. Prosi, naj jo obvestijo o načrtu in roku izvršitve, na koncu pa javlja, da še nima nikakršnih skic, a jih bo naredila, brž ko bo dobila načrte.

2. — 11. junija sporoča, da bo naslednji teden poslala dve skici; doslej ju ni mogla, ker je bila zaposlena.

3. — 16. julija pošilja obljubljeni skici PLES in MUZIKA, ki pa da le približno tolmačita njeno idejo. Hkrati sporoča še ceno (300—1800 fr.) ter prosi, naj jo obvestijo na ljubljanski naslov, saj bo v bližnji bodočnosti menjala bivališče.

Ferdo Vesel je pisal petkrat, tudi vseskozi po nemško.

Prvič piše 20. maja. Rad bi naslikal glavni zastor pa vprašuje, če naj slika »prikazuje pokrajino ali bogato figuralno kompozicijo«, potem pa še, če je platno na voljo ali pa ga bo morda moral sam nabaviti iz dogovorjenega denarja. Kajti »če bi moral iz zneska 1500 gld. sam nabaviti ogromno platno in druge potrebščine, bi imel čast še iz svojega nekaj dodati«. Pravi, da je skice in reprodukcije slavnemu deželnemu zboru že poslal in da bi prevzel »tudi druga dela s pogojem, da bi se upodobila na platnu«.

Čez šest dni — 26. maja — že pošlje šest reprodukcij, pripravljen pa je poslati izgotovljene študije, a so »zelo velikega formata in za transport neprikladne«. Javlja, da je izgotovil tri alegorične slike, a njih reprodukcij ne more poslati, ker niso v njegovih rokah.

V tretjem pismu — 11. junija — sporoča, da zaradi pomanjkanja časa ni mogel poslati akvarelnih skic in da zdaj dela na novem načrtu, ki si ga upa v 14 dneh uresničiti.

19. junija — s četrtem pismom — pošilja akvarelno skico za glavni zastor (velike v olju ne more poslati, ker še ni suha) in jo opiše: ženska figura predstavlja Umetnost, pred njo pa so »značilne kranjske narodne noše iz vseh krajev«, ki izročajo Umetnosti svoje umetnostne izdelke. Vse kaže, da se je s stavbnim odborom pogajal še za druge slike, saj omenja, da bi »proscenijske Modrice« in vrsto slik iz foyerja »lahko šele potem prevzel, če bi mi preostalo dovolj časa«.

Z zadnjim pismom — 28. junija — je poslal tri skice za glavni zastor. »Popolna izdelava,« piše, »mi ni bila mogoča, ker sem bil preveč zaposlen s pripravljanjem svoje razstave.« Iz opisa je razvidno, da je ostal pri prvotni zamisli: Kranjci se klanjajo Umetnosti. Pismo priča, da so si že segli v roke, saj beremo naslednjo izjavo: »Pripravljen sem sprejeti delo za pogojeno vsoto in ga opraviti natanko v določenem roku.« Vsakršno željo po spremembi kompozicije, pravi na koncu, bo rad upošteval.

Ponudbe in pogajanja Alojzija Šubica in Antona Ažbeta so ohranjena v treh pismih; prvega sta podpisala oba, drugega in tretjega pa samo Šubic. Vsa so v slovenščini. Tudi onadva sta se — kot Vesel — odločila za zastor.

1.

SLAVNO STAUBENO VODSTVO DEŽELNEGA GLEDIŠA

V LJUBLJANI!

Spodaj podpisana si vsojata, slavnemu staubnemu vodstvu deželnega glediša, na pismo od 8. t. m. sledeče odgovoriti: Tu Vam pošljeva na zahtevanje dve študiji in 4 škice, da se prepričate v najini zmožnosti. Škice so seveda površno narejene, ker samo misel izražujejo.

Cena zastora bila bi od 1600 do 2000 gld, seveda natančna cena mogla bi se še le po dokončani škici odločiti. Kar se tiče stroškov imela bi jih od 700 do 800 gld, kolikor sva mogla površno naprej proračunirati: obenem pa zagotavljava, da bo zastor gotovo Vsim v zadovoljnost, dobro in umetniško

Da bi potem morda mogla škico predžaceti in da bi, če bi slav. vodst. dež. glediša nama do delo pripustilo, potem lažje primerni atelije preskabela, kar re du, gace tu v Monakovom seiko dobi, a redaj pa, ko grevi slitarjev na dežel, bilo bi do lažje.

Obnem Vas prosiva, da najune študije in škice po dokončani razpodb nazaj poilete.

Nadajjere, da bo nama slavno staubeno vodstvo dežel. glediša, narocito zastora nakhloniti blago, volilo, sva znaj odlicnejim zporstavujem spodaj podpisana.

A. Šubic
astar. slitar

Anton Ažbet
slitar

V Monakovem, dne 12. maja 1891.

narejen, ker imava že sama tu najboljši pripomočke in obenem še izvrstno korekturo naših profesorjev. Zastor bi zgotovila v teku 4 mesecah, od časa, ko dobeva odločno naročilo.

Prosiva pa slavno vodstvo dežel. glediša, najudaneje, da bi nama precej odgovoriti blagovolil; če si je morda slav. vodstvo odločilo, kakošni »motiv«, da bi zastor predstavljal, ali pa če morda nama samima to pripustite.

Da bi potem midva mogla škico pred začeti in da bi, če bi slav. vodstv. dež. glediša nama to delo pripustilo potem lažje primerni atelije preskrbela, kar se drugače tu v Monakovem teško dobi, a sedaj pa, ko gre več slikarjev na deželo, bilo bi to lažje.

Obenem Vas prosiva, da najune študije in škice po dokončani razsodbi nazaj pošlete.

Nadjaje se, da bo nama slavno staubeno vodstvo dežel. glediša, naročilo zastora nakloniti blagovolilo, sva z najodličnejšim spoštovanjem spodaj podpisana.

V Monakovem, dne 12. maja 1891.

Al. Šubic
akad. slikar
Anton Ažbe
slikar

2.

V Monakovem, 2/7. 1891.

SLAVNO STAUBENO VODSTVO DEŽELNIGA GLEDIŠA V LJUBLJANI!

Tu si usojam Vam poslati eno škico za zastor glediša, da iz nje razvidite, kako jaz mislim zastor narediti, če bi mi slavno stavbeno vodstvo to delo naklonilo.

Kot iz škice razvidite je nasredi zastora v beli obleki »Karniolija« katera na njeni desni strani blagoslavlja narod slovenski, kateri prinaša boginji pridelke v dar in se ji klanja.

Na levi strani pa so zastopniki znanosti in umetnosti, katere ima »Karniolija« pod svojim varstvom in jim podaja lavoriko.

Na levi strani Karniolije je v ozadju Ljubljana, na desni kos noviga glediša (poslopje).

Odspred je boginja igralka, ležeča na tleh in držeč enemu amoretu masko pred obrazom. — Na desni strani boginje je znak darovanja (trinog) in na levi strani držita dva amoreta grb Ljubljanskiga mesta.

Nad »Karniolijo« držita dva amoreta plavajoč v zraku venec z različnih pridelkov povezan z trikolorom.

Odspodaj pod sliko je »friz« z grbom Kranjskim in na obeh straneh zopet venec z različnimi amoreti.

Upam, da bode iz tega slavno stavbeno vodstvo razvidelo idejo za zastor. Če bi mi delo zastora izročili, popravil bom rad in prenaredil, kar bi zahtevali in na odločno naročilo naredil eno škico, katera bi bila večji in bolj natanko narejena, in potej bi še le zastor izgotovil.

Nadjaje se kmalu odločnega odgovora, sem z odličnim spoštovanjem

ves Vam udani

Al. Šubic

SLAVNO STAVBENO VODSTVO DEŽEL. GLEDIŠA V LJUBLJANI!

Vljudno vas prosim, da mi naznaniti blagovolite, če ste li prejeli od mene in tovariša Ažbeta poslani študije in škice. In od mene poslano škico za zastor, kojo sem pred desetimi dnevi na Vas poslal.

Prosim Vas bodite tako dobri in naznanite mi, ali smem na naročilo upati ali ne. Teško mi je toliko časa v tej negotovosti in rad bi kaj o tem zvedil.

Rad in z veseljem bi naročilo prevzel in gotovo Vam in drugim v zadovoljnost napravil.

Če bo slavno vodstvo stavbeno dežel. glediša tako dobro in mi to naročilo dalo, prizadjal se bom na vso moč delo izvrstno izpolniti in koliko mogoče po Vaši želji. Za kar Vam bom vedno hvaležen, da bi meni to častno delo izročili.

— Prosim Vas obenem, da mi poslati blagovolite mojo in g. Ažbeta študijo »glava« (Portret studija) saj do 20. t. m., ker v tem času je tu akademična razstava in oba to rabiva, ker morava razstaviti.

Prosim Vas tedaj še enkrat, da koj odpošljete študije nazaj, ker jih oba nujno za razstavo rabiva.

Nadja se, da mi boste mojo prošnjo spolnili, kakor tudi da me bode slavno stavbeno vodstvo deželnega glediša z naročilom se name ozir jemalo in mi to častno delo nakloniti blagovolilo, za kar Vam bom vedno hvaležen, sem z najodličnejšim spoštovanjem,

Vam vdani

V Monakovem, 11. julij 1891.

Al. Šubic

Tudi Ogrinovo ponudbo (v slovenščini) objavljamo v celoti:

SLAVNI DEŽELNI ODBOR!

Slavno stavbeno vodstvo deželnega glediša v Ljubljani povabilo je z dne 10/5 1891 leta podpisanca, da se udeleži konkurenčne ponudbe slikarskih del za novo deželno gledišče v Ljubljani.

Podpisanec sem volje sprejeti izgotovo nastropnih slik, t. je sedem alegoričnih slik, predstavljajočih boginje igre, plesa, godbe i. t. d.

Ker pa sem ravno zdaj preobložen z mudnim delom, s slikami na presno prezbitorija v Borovnici, mi ni mogoče dostojno načertati (skicirati) napomenvanih slik. Vender prilagam nekak mal osnutek ene slike, ki pa se seveda ne sme kot dovršen upoštevati. Pač pa sem pripravljen napraviti osnuteke (Skizzi) za vsako sliko posebej, ako mi slavni deželni odbor napominvano delo zagotovi in se žnjim sploh porazumem, preden bi začel slikati »en gros«.

Podpisanec zaveže se zajedno, izgotoviti vseh sedem slik do meseca novembra t. l.

Okrožnih 6 slik stala bi vsaka 200 gold., končna velika pa 300 gold. storej skupaj 1500 gold.

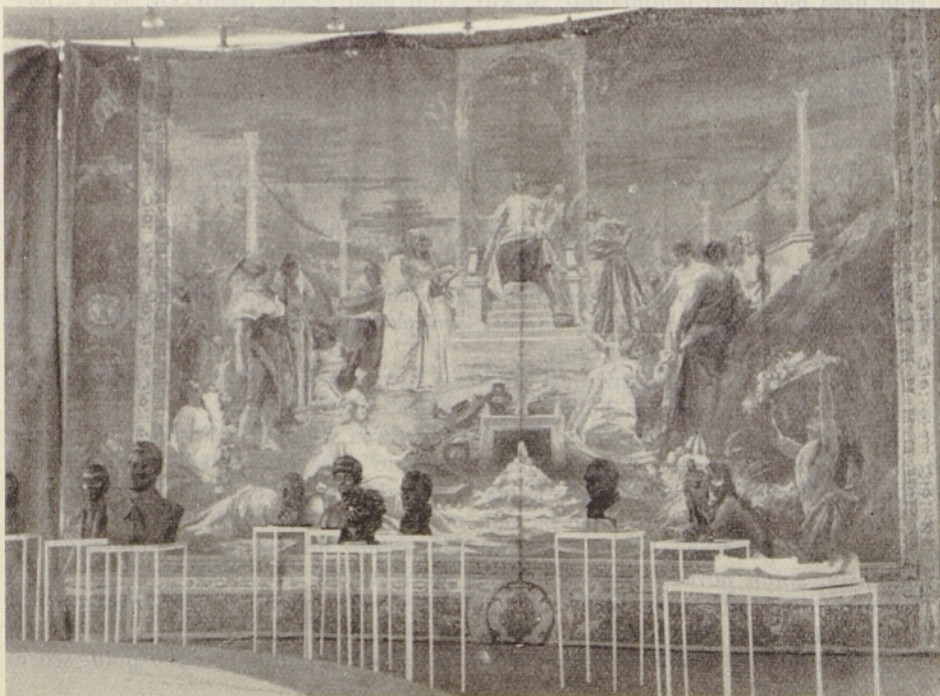
Na Vrhniki 30 junija 1891.

S. Ogrin

Simon Ogrin, slikar na Vrhniki, ponudi se za nastropna slikarska dela novega deželnega gledališča v Ljubljani.

In rezultat? Nihče od imenovanih umetnikov ni prodrl. Od domačinov je dobil naročilo le kipar Gangl, ki je na glavnem pročelju postavil dve figuri VESELOIGRO IN ŽALOIGRO ter skupino GENIJ, GLASBA in DRAMA, na vrhu pročelja. Vsa druga umetniška dela so bila zaupana tujcem. Skupino na figuralnem slemenu je vlila dunajska tvrdka Fischer in Hasesteiner. Ornamentalno in figuralno slikarstvo in pozlačenje v avditoriju in na fasadi je opravila tvrdka Winter in Rihter z Dunaja. Dekoracije tvrdka J. Kautsky in Rottonara — prav tako z Dunaja. Šest alegorij na stropu avditorija (DRAMA, VESELOIGRA, LIRIKA, GLASBA, PLES, SLAVA) in frizno sliko na stropu proscenija, ki predstavlja GLASBENO IDILO, je naslikal slikar Čech z Dunaja. Glavni zastor pa je naslikal prof. Liebscher v Pragi s Carniolijo in muzami in lepotami naše dežele okrog nje; na levi strani so alegorije VEDE, LJUDSKE GLASBE, POLJEDELSTVA itd., v ozadju je Ljubljana. Okvir je bogato ornamentalno okrašen z grbom Ljubljane v sredi. Zastor je širok 10,5 m, visok pa 8 m. Stal je 1500 gold. Razstavljen je bil v Narodnem gledališču v Pragi, kjer ga je strokovna kritika pohvalila kot resnično umetnino.

9. novembra je Slovenec kritiziral umetniška dela na stavbi. »Okrašeno je gledališče res bogato, vendar plastična ornamentika ni kaj pomenjiva, »barok«

Zastor deželnega gledališča, delo prof. Liebscherja iz Prage

jo moti. Naravnost zoprne pa so za gledalca tiste alegorične spake v kotih med okni in skupina na figuralnem slemenu, vlti po neki dunajski tvrdki. Rad bi poznal anatomijo teh podob. Tako kriviti in zavijati se dajo le kaki črvi, ne pa človeška telesa. Baš radi te skupine na slemenu je skupina kiparja Gangla na vrhu popolnoma uničena. Le škoda za tako v resnici umetniško in fino dovršeno delo, ker jo spodnje karikature tako motijo in ji vrednost jemljejo. Alegorične slike na plafonu so tudi od nekega Dunajčana. Premalo so vidne, slabo risane in še slabejše slikane.»

Ganglova skupina »Genij, glasba in drama« vrh pročelja ljubljanske Opere

Poudarja tudi, da so najeli za plastična in dekorativna dela zgolj tuje moči, meni, da bi naši umetniki znali stavbo okrasiti prav tako lepo, če ne lepše, z očitkom opomni vodstvo, da bi nova monumentalna stavba vendarle morala biti odsev domače vede in umetnosti, »domačega dlana in uma«.

at

Nos artistes et le nouveau théâtre national de Ljubljana

En 1891, lorsque le peuple slovène vivait dans la cage de la monarchie hongro-austro-riennne, le nouvel édifice du théâtre se construisait à Ljubljana (l'Opéra actuel). Le comité de construction qui voulait donner à cet édifice monumental un extérieur et un intérieur aussi beaux que possible, invita nos artistes, peintres et sculpteurs, à y collaborer. Les artistes slovènes Ivana Kobilca, Ferdo Vesel, Alojzij Šubic, Anton Azbe et Simon Ogrin, qui tous sauf le dernier avaient fait des études à l'étranger (Paris, München), exprimèrent dans quelques lettres, dont nous publions le contenu, qu'ils offraient volontiers leurs talents. Mais, néanmoins, toutes les commandes furent remises aux artistes et maisons viennoises. C'est ainsi que la maison d'Opéra est ornée seulement par trois œuvres slovènes, du sculpteur Alojz Gangl.

Naše zbirke

KNJIŽNICA

Knjižnica Slovenskega gledališkega muzeja kot strokovno specializirana zbirka ima svoje težišče v slovenski teatralii in v njej sorodnih knjižnih zvrsteh.

Poslovati je začela 1. januarja 1963. Do takrat je bilo zbrano ok. 5000 izvodov.

V letu 1963 smo začeli ta knjižni fond sistematično in strokovno obdelovati.

V prvi vrsti smo oddvojili slovenica od ostalih knjig in revij in tako dobili:

ok. 2000 izv. — slovenica (knjig),

ok. 630 izv. — slovenica (revij),

ok. 1000 izv. — slovenica (tekstov),

ok 1600 izv. — inozemica,

skupaj ok. 5230 izv. starega fonda.

Istočasno smo s tem letom začeli nabavljati vso našim namenom ustrezajočo literaturo (med drugim tudi vse vidnejše slovenske in jugoslovanske revije in časnike) in to z nakupi (N), darovi (D) in zamenami (Z):

983 izv. — slovenica (knjige),

115 izv. — slovenica (revije),

91 izv. — slovenica (teksti),

649 izv. — inozemica.

Skupno se je od 1963. leta povečal fond naše knjižnice za 1838 izvodov.

V letošnjem letu smo dobili iz Narodne in univerzitetne knjižnice še ves literarno-historični del arhiva Narodnega gledališča v Ljubljani (ok. 750 enot). **S to pridobitvijo je naraslo število knjižnih izvodov na ok. 7818 izvodov.**

Knjižnica je dostopna s pomočjo začasnih pomožnih katalogov, slovenica pa že s pomočjo na novo urejenega abecednega kataloga, v najkrajšem času pa bo tudi s pomočjo abecednega stvarnega kataloga.

Poleg knjižnih izdaj so urejeni in dostopni vsi drobni tisti in slovenski duplikati.

Stare defektne knjige, revije in tekste dajemo postopoma v vezavo (doslej 181 izvodov) in v mape (doslej dali zvezke v več sto map).

Posebna skrb knjižnice je v izpopoljevanju stare teatralie. V ta namen so bili na osnovi raznih katalogov in priročnikov napravljeni sezname manjkajočih knjig, zvezkov in revij ter izročeni v naročilo raznim antikvariatom.

V tej zvezi bomo v kratkem prevzeli iz Drame SNG vse tekste do osvoboditve (ok. 800 izvodov).

Z izpopolnjenim fondom naše knjižne gledališke preteklosti in sedanosti bomo zadostili funkciji sistematičnega zbiralca, s čim hitrejšo katalogizacijo pa strokovni obdelavi knjižnice.

FONOTEKA

Fonoteka ali zbirka zvočnih zapisov je med vsemi našimi najmlajša. Njen poglobitveni namen je predvsem v tem, da skuša s sodobnimi sredstvi ohraniti pričevanja o današnjem slovenskem gledališču in tako vsaj v našem času rešiti to, kar so pretekla obdobja zamudila. Zato snemamo na magnetofonski trak pomembnejše žive predstave v vseh slovenskih gledališčih, v sodelovanju z RTV kopiramo zvočne zapise radijskih iger, predvsem tistih, v katerih so še sodelovali starejši igralci, v samem muzeju pa snemamo razgovore z našimi starejšimi igralci in drugimi gledališkimi delavci.

Čeprav bo imela pravo ceno ta naša zbirka kajpada šele v prihodnosti, je vendarle v njej tudi nekaj dokumentov preteklih obdobij. Med temi bi bilo treba predvsem omeniti gramofonske plošče (in kopije na magnetofonskem traku), na katerih se nam je ohranil glas Antona Verovška (Godec Jaka, Krjavelj), Danila (Obloški Tonček, Protestni shod proti podražitvi piva), tržaškega igralca Marija Sile (prav tako komični prizori), Otona Župančiča (recitacije lastnih pesmi, govor v Operi) itd. Vse to so res le drobci, vendar prav zato toliko bolj dragoceni.

Kako hitro pa prehajajo, žal, komaj pretekli dnevi že v zgodovino, nam pričajo nekateri še razmeroma prav mladi dokumenti: zvočna kopija prvega slovenskega filma »Na svoji zemlji« s pokojnimi igralci Avgusto Danilovo, Mirom Kopačem, Lojzetom Potokarjem, film »Trideset let Drame« z Levarjem, Marijo Vero, Lipahom, Gregorinom, obnovitev partizanske predstave »Raztrgancev« z Lojzetom Potokarjem in Jožetom Tiranom, pa tudi razgovori, nedavno posneti v muzeju — z Milanom Skrbinškom ob pripravah za njegovo knjigo spominov ali razgovor z Lojzetom Potokarjem o partizanskem teatru. Nič manj dragoceni pa niso že zdaj dokumenti o danes zrelih igralcih, ki so ohranjeni v svojih mladostnih vlogah (primer za to je spet naš prvi film, pa tudi nekatere radijske igre), medtem ko smo mogli začeti s snemanjem živih predstav komaj pred dvema letoma.

V letošnji sezoni smo začeli razen tega še s prvimi poskusnimi snemanji značilnejših odlomkov iz živih predstav na ozki filmski trak. Četudi so ti poskusi še skromni po obsegu in po uspehu, vendar tako zbrano gradivo — po obsegu — predstavlja celovečerni film o ljubljanski Drami v tem letu.

Nos collections Bibliothèque

La bibliothèque du Musée du théâtre est une collection professionnelle spécialisée, se concentrant sur les pièces de théâtre slovènes. Elle fut ouverte le 1. 1. 1963 et comprenait alors 5.000 exemplaires. Depuis, ses fonds font l'objet d'une étude systématique et professionnelle. La bibliothèque s'est procuré aussi les matériaux correspondants: 1838 exemplaires et 750 exemplaires (la bibliothèque nationale et universitaire lui a légué la partie historico-littéraire des archives du théâtre national de Ljubljana). Ses fonds comptent 7818 exemplaires de livres.

Phonothèque

La phonothèque est la plus récente des collections de notre musée. Nous avons dans les dernières années enregistré sur bande de magnétophone les plus importantes représentations de tous nos théâtres slovènes. Cette année viennent s'y ajouter les premières scènes enregistrées sur pellicule de film étroite. Les enregistrements sonores qui se soient conservés de la période plus ancienne du théâtre slovène sont très rares (disques de A. Verovšek, A. Danilo, M. Sila, O. Župančič). Nous enregistrons outre les représentations, des interviews avec les acteurs plus âgés et autres matériaux documentaires.

**Slovenski
gledališki
muzej**

**LJUBLJANA
Cankarjeva 11**

odkupuje

**fotografije, plošče,
pisma in ostale
tehtnejše dokumente
o razvoju
slovenskega gledališča**